

Nemunas

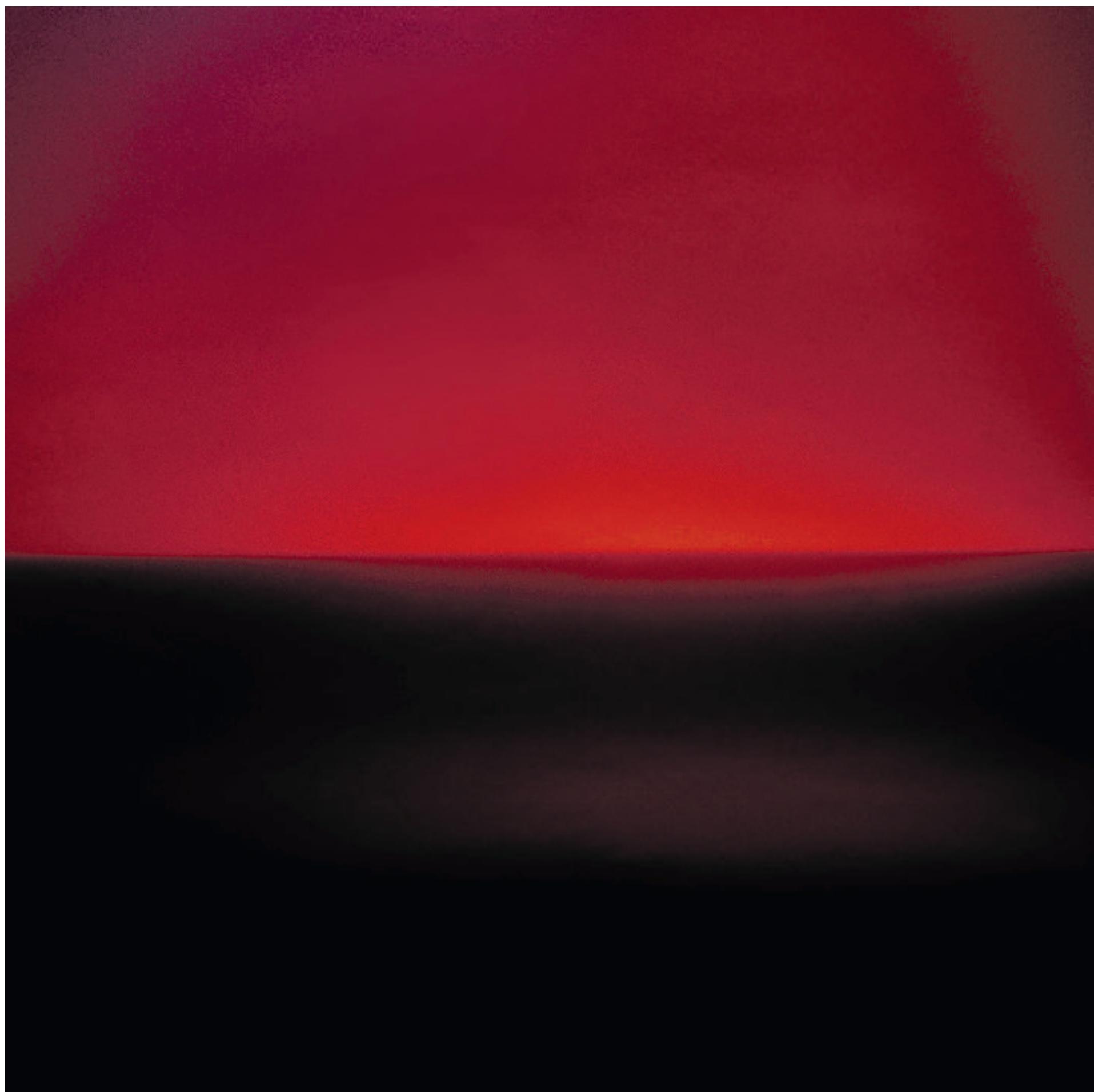
Nr. 1
(364-805)

2012 m.
sausio 5-11 d.

Kaina 2,50 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Tiltai

3-7 p.

Nijolė MAJERIENĖ

Ketvirtis amžiaus be Juozo Grušo

Fotovi(t)ražai 40 3 p.

Ugnė KRAULAIKYTĖ

Angiokų Mykolo Šalkausko
ir Alfonso Vilpišausko duetas

Gytis SKUDŽINSKAS. Tyla XIV.

<http://www.nemunas.net>

9 770 134 314 007

Primityviojo meno salėje.

Parodos pradžia – senojo meno ekspozicija.

Kelių amžių trukmės ekspozicija

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, švęsdamas 90-ąsias iškūrimo metines, atidare vieną didžiausių per savo istoriją parodų „Mirabile Visu / Nuostabu matyti“. Gali būti, jog tokieems maksimalieems užmojams turėjo įtakos ir besibaigiantys metai, jų apibendrinimas, tarsi paskutinio akcento nuotaika. Todėl dabar net kelis mėnesius devynios Mykolo Žilinsko dailės galerijos salės lankytokus pasitiks vertingiausiomis savo kolekcijomis ir išties unikalais eksponatais. Galėsime neskubėdami apžvelgti jų įvairovę.

Parodos koncepcija dėlioja prisiminus pačią muziejaus sumanymo ir steigimo pradžią. 1921 m. gruodžio 14 d. buvo priimtas M. K. Čiurlionio galerijos įstatymas, kurį palaipsniui Steigiamojo Seimo pirmmininkas Antanas Stulginskis. Sudarytas muziejaus tikslų ir formavimo, meno vertybų kaupimo planas, apėmės labai įvairią bei gausią ekspoziciją. Joje – ir Lietuvos, ir užsienio šalių meno kūrinių, taikomoji dailės bei tautinio paveldo vertybės. Muziejaus pradžia, galime sakyti, buvo visos tautos rankose. M. K. Čiurlionio galerijoje kauptas senasis palikimas, to meto įstatymas įpareigojo pirkti M. K. Čiurlionio kūrybą, šiuolai kinių dailininkų darbus ir visus Lietuvoje esančius senovės paminklus.

Muziejus įkurtas 1921 m., 1925 m. atidaryta laikinoji M. K. Čiurlionio galerija Ažuolų kalne.

„Dar prieš ją įkuriant Lietuvui meno kūrėjų draugija ir kiti aktyvūs žmonės įsteigė fondą meno kūriniams pirkti, jie turėjo būti skirti būsimam muziejui. Ėmė veikti Meno rūmai, valstybei dotuojant įsigytą kūrinių, kurie vėliau perduoti M. K. Čiurlionio galerijai“, – muziejaus, o kartu ir parodos pradžia pristatė direktorius Osvaldas Daugelis.

Muziejaus pastato istorija taip pat įdomi, todėl pirmojoje M. Žilinsko galerijos salėje žiūrovai gali apžiūrėti pirmuosius pastato projektus. Dabar jų ne vienas, todėl ir parodos ekspozicija itin maraga, tačiau tvarkingai išdėstyta chronologine tvarka pagal dešimtmecius. Ši kartą reikšminga ne kas, o kada. Svarbiausia, jog galime ap-

žiūrėti dar niekada muziejaus salėse nerodytus ar retai čia patenkancius meno kūrinius. Sunku patiketi, kad tai iš fondų ištraukta tik dabar (beveik kiekvienoje salėje yra pirmą kartą eksponuojamų kūrinių), kad tokie lobiai ilgai tūno archyvų tamsoje. Viena unikalaius ir niekada nerodytų kolekcijų – skulptoriaus Petro Rimšos sukurtos pomirtinės kaukės (iš gipso išlieti Petro Vileišio, Juozo Tumo-Vaižganto ir kitų Lietuvos asmenybių veidų atspaudai).

O šiaip parodos apžiūrą pradėsime XIV a. ir baigsiame šiomis dienomis. Muziejininkai juokauja, jog ši ekspozicija – tai lyg įrodymas lankytojams, kad muziejininkai dirba, ir net labai daug. Niekas archyvuose neatsiranda savaimė, kiekvienas daiktas prieš čia patekdamas sukuria istoriją, kurią tenka išnariplioti, kataloguoti. Todėl beveik prie kiekvieno eksponato ar ciklo parodoje pridėtas išsamus aprašymas, atskleidžiantis meno kūrinių istoriją ir bendro, jų lydinčio konteksto foną – kultūrinius, socialinius, politinius šalies perversmus ir svarbiausius įvykius, net mados istoriją. Skaičiai išduoda, kiek darbo čia suslėpta – galime pamatyti net 1500 eksponatų, sugrupuotų į 63 kolekcijas. Viena kuratorių, muziejaus direktoriaus pavaduotoja Daina Kamarauskienė pristatydamas parodą teigė, jog norint tai aprėpti, nuodugniai peržvelgti visus eksponatus ir perskaitytį jų istorijas gali prireikti net trijų dienų – trumpų atostogų ar bent jau savaitegalio.

Pirmosiose salėse – senovinio meno kolekcija ir liaudies meno paroda. Nuotraukos, jamžinusios liaudies meną, juostos, o šalia – itin elegantiški indai, paveikslai, skulptūros, piešiniai ir graviūros. Direktorius O. Daugelis prisimena, kaip 1925 m. nepriklausoma Lietuvos valstybė buvo pakviesta į tarptautinę dekoratyvinio meno biudžetą Italijoje, tačiau nuvežti tegalėjo savo liaudies meno pavyzdžių. Pasirodo, tai buvo puikus sprendimas, nes Lietuva atrodė unikalai ir nepakartojamai. Milane apie mūsų liaudies meną išleista knyga italių, lietuvių ir anglų kalbomis.

Tikroji ekspozicijos intriga – seniausia Lietuvoje, 1937 m. Tauragės rajone, Žygaičiuose, rasta XIV a. skulptūra „Žygaičių liūtas“. Jei ne išsamus aprašymas, kūrinių unikalumą būtų nelengva suvok-

ti, nes laikas ją gerokai „supaprastino“. Todėl i pagalbą ateina muziejininkai, jų dėka išryškėja turtinga ikonografinė skulptūros prasmė. Visai šalia – gana makabriškas nežinomo XVII a. LDK dailininko darbas „Memento mori“, traukiantis savo barokine gausa, tačiau verčiantis susimystyti apie kūno, jo troškimų laikinumą. Galerijoje pristatomos ir trys seniausios Lietuvos gotikinės Madonos. Viena jų – Veliuonos Madona – sovietmečiu buvo slėpta ir dinga. 1964 m. ją darbininkai atsikiltinai rado užmūrytą buvusio „Santakos“ kino teatro rūsio sienoje. XVI a. „Madona su kriaus“ pristatomoma kaip naujas Ievos simbolis. Tokios keistos istorijos verčia galvoti, kad kiekvienam žingsnyje galime aptiki pačių vertingiausią lobiją. Paslaptinai į muziejuj atkeiliai kūrinių buvo išgelbēti net sudėtingiausiais laikais. O eksponatai atskleidžia muziejininkų sėkmės istorijas – kaip pavyko išsaugoti istoriją dabarčiai. Pirmiausiai žymi ryžtą sukaupti vertybės tarpukario Lietuvos, jas teko sau-goti pirmosios sovietų okupacijos ir karo metais, vėliau – kasdien dirbant pokariu ir stagnacijos laikotarpiu, ilgą sovietmetį. Pastarieji du dešimtmečiai jau nužymėti gausybė laisvės ir su ja atsivėrusių galimybių, bendravimo su pasauly ženklu.

Senieji eksponatai skleidžia ypatingą aurą, o audiniai, baldai – ir keistą, aiškiai juntamą aromatą, tačiau prieš akis dar be galio gausi ekspozicija. 2011-ieji buvo paskelbti M. K. Čiurlionio metais, todėl parodoje ypač daug dėmesio skirta šiam menininkui. Visa puiki Raudonoji salė, kurioje pakabinatas iki šiol niekada nerodytas, prieš mirtį nutapytas paskutinis dailininko paveikslas „Laivai“. Jį stebint nejuociomis pradedi ieškoti likimą pakreipusių ženklų, pasikeitimą ir netikėtumą. Greta pristatomos ir M. K. Čiurlionio fotografijos. Jų albumas iki šiol priklauso kūrėjo palikuoniams, tačiau visai nesenai muziejus sugebėjo įsigyti 40 fotografijų kolekciją. Ant siečių kabo jų kopijos, o po stiklu – ir senasis albumas.

M. K. Čiurlioniu skirta salė realiai raudona, o šalia galime rasti tik simboliškai raudonuojančių. Sovietinis menas kontrastuoja su tarpukario Lietuvos palikimu ir kuria labai įdomių paralelių. Primityvusis menas puikiai atlaiko profesiona-

„Žygaičių liūtas“. Perduotas tautosakos rinkėjo Jurgio Dovydaicių 1932 m.

Skulptūra atsikiltinai rasta Žygaičių parapijoje 1931 m. ties klebonija, prie Ezerūnos upelio, ištekančio iš Draudenių ezero. Gyvuliai, eidami į upelį gerti vandens, per dešimt metų nuspardė krantą, ir 1931 m. vasarą klebonas po liūties ten atrado liūtuko skulptūrą.

Vėlyvajam romaniniams stiliumi priskiriama skulptūra yra vienas ankstyviausių išlikusių krikščioniškosios skulptūros pavyzdžių Lietuvoje. Ypač unikali ir įdomi skulptūros ikonografija. Tupintis liūtas kaire prie kine letena spaudžia prie krūtinės karalių, laikanti kryžių, o kaire užpakaline letena yra pamynęs žaltį (drakoną). Apačioje, abiejuose skulptūros šonuose, išraižyti nebeįskaitomai nudile užrašai, tik kairėje pusėje galima ižiūrėti lotynišką žodį „Leo“.

Viduramžiais liūto simbolika buvo daugiaprasmė – jis galėjo simbolizuoti ir Kristu, ir šetoną. Kartais jis vaizduodavo mindantį žaltį (drakoną), nutekštą ant bažnyčios grindų, – tai Kristaus pergaliés prieš šetoną įvaizdis. Bene artimiausiai Žygaičių liūtui pavyzdžiai rasti Aragono šv. Jokubo ir Spoleto šv. Petro bažnyčių tempinių reljefuose. Juose išraižytas liūtas, ginantis nusidejėli nuo žalčio, – tai Kristaus gailestingumo simbolis. Tačiau Žygaičių liūto ikonografija sudėtingesnė, su politiniu atspalviu, nes Kristus-liūtas gina ir globoja pasaulietinę valdžią – krikščionių karalių nuo šetonos-žalčio pinklių.

Nėra žinoma, iš kur Žygaičiuose atsirado liūto skulptūra. Galbūt ją galėjo atgabenti XIV a. Karšuvos kraštą nuolat puldinėjė kryžiuočiai. Per Draudenių ezero rytiniam krantram esantį kaimą, anuomet vadintą Ariškėnais, ējo vienas svarbiausiu kryžiuočių kelių į Žemaitiją.

liojo konkurenciją. Eidas per salės gali aptiki pačių įvairiausią ir patraukliausią kolekciją: paslaptinę, efemeriskumo išpūdį kuriantį Jano Bulhako fotografijų ciklą, keistą ir unikalių Domicelės Tarabildienės darbų, Liudo Truikio scenografių ir net Jono Rustemo kortų piešinių rinkinių, keramikos ir trapaus porceliano. Siandienos menininkai, vis dar tebevaikštantys mūsų gatvėmis ir kuriantys savo dirbtuvėse, atsiduria be galio slegiančioje kaimynystėje. To, ką laikas jau griežtai atrinko.

Autorės nuotraukos

iltai

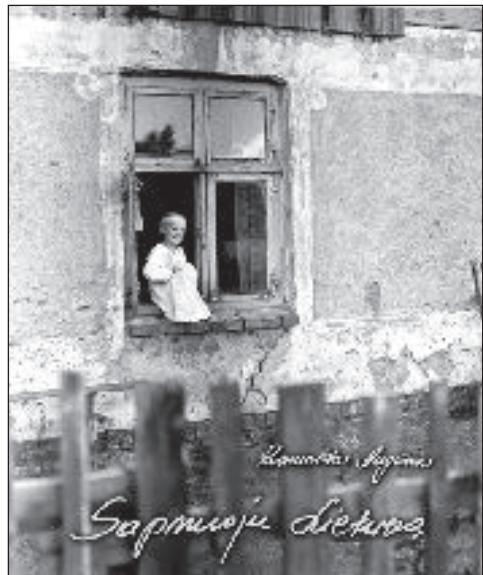
Romualdas RAKAUSKAS

Fotoalpinisto nusileidimas praeitin

Profesionalaus fotoalbumų sudarytojo amatas nūnai tampa itin paklausus, nes tokį leidinių kasmet pasirodo ne vienas kitas, bet dešimtys, o fotografiją gerai išmanančių dailininkų dizainerių – tik vienas kitas. Todėl patys fotografai, remdamiesi sukaupta kūrybine patirtimi, savamoksliskai bando perprasti ši papildomos meninės veiklos barą.

Neseniai Algimantas Aleksandravičius sėkmingai sudarė jau trečią Fotosajungos metraštį. Ne menkesnę patirtį sukaupė Aleksandras Macijauskas, visada sudėliojantis savo autorinius albumus ir išpažįstantis tik paties atsirinkimo teisingumą. Ne visuomet toks solinis koncertas sulaukia visuotinių ovacijų. Dažnai asmeninių simpatijų šleifas trukdo blaiviai vertinti darbus. Kritiškesnis žvilgsnis iš šalies padėtę, bet... Geriau mano paties klaidos, negu sveitimdarui – tokiu ambicingu kategoriškumu sutvirtinami autoriniai užmojai.

Pastaruoju metu A. Macijauskas dažnai tampa *laisvai samdomu* sudarytoju. Jo pasklagonis nuolat naudojasi Romualdas Augūnas, nesenai išleidęs trečiąjį fotoalbumą „Sapnuoj Lietuvą“ (Nacionalinis fotografijos meno fondas. Vilnius, 2011.), kurį Aleksandras ne tik surikiavo, bet ir skambiu pavadinimu pakrikštijo. Ir gana vykusi, nes mylinčių tévynę fotografų pas mus jau perteklius, o sapnuojančių dar nebuvu.

Darbų atranka, kiekybės pavertimas kokybe, išdėstymas, svarbesnių temų ir geresniųjų fotografijų išskyrimas – tokia visagėlė albumo vaizdinė režisūra sudarytojų neišvengiamai paverčia visateisiu antroju autoriumi. Kad leidiniui pasirodžius ištiktu abipusė šventė, turi sutapti meniniai principai. Aptariamuoju atveju, matyt, taip ir yra – nors Romualdas ir padūsavo dėl tvirtavalio A. Macijausko nepalenkinamo, bet planuojamieems artimiausios atėties darbams kito talkininko nesidairo. Aišku, taikus sambūvis daugeliui priimtinėmis, tačiau aršūs kūrybiniai karai kartais atneša vaisingesnį derlių.

R. Augūnas septyniasdešimtmetiniuose vingiuose neprarado mokyklinio dailyrascio įgūdžių ir savo gražią rašyseną (tvarkingo žmogaus požymis) įamžino leidinio viršelyje su plakatiškai raiškiai skambancia Rusnės „angeluko“ nuotrauka („Langas“. Rusnė, 1973). Angeliškumas ne tik ballaplaukio bernuko baltame drabuželyje, bet ir rytmeliname jo džiugesye bei dangiška ramybe nušviestame nerūpestingos vaikystės apibendrinime.

Šitą poetišką kompoziciją sudarytojas pakartojo iš prieš tryliką metų išleisto pirmojo R. Augūno albumo „Tas didelis ma-

Fotovi(t)ražai 40

žas pasaulis“. Žinant, kaip kreivai A. Macijauskas žiūri į pasaldintus meninius gržumynus ir visur ieško tik savo „gyvenimo druskos“, galima atspėti, kodėl ši fotografia tada jam neįtiko ir netapo išvaizdui viršeliu.

„Sapnuojamoje Lietuvoje“ pradinė šviesiamiacių poetiškumų tolerancija irgi greitai pasibaigia, ir R. Augūnas kuo toliau, tuo labiau sumacijauskėja. Tokį išpūdį susitirpina ne tik artima fotografavimo stilistiką, bet ir paties Aleksandro eksplauotuotų temų pasikartojimai: vestuvės, laidotuvės, pajūrio pliažai, sovietinių švenčių parada ir ypač turgūs. Kai A. Macijauskas pastarąją temą užkélé į pasaulinės klasikos aukštumas, žiūrinčiajam nesinori nusileisti ž-

myn ir žavėtis gerokai silpnesniais atkarojimais.

Albumas prasideda priešlapine, per visą atvertimą išdidinta poetine uvertiūra su azartiškai futbolą žaidžiančiais berniukais ir pievoje abejingai fotografavimo procesą apmašančia karve. Pirmiausia nustemb, kad antraplanė margė netikėtai tampa pagrindinė siužeto heroje. Dėl ko šitaip atsintinka, iškinamiausiai gali išaiškinti ne koks nors išmanusis menotyrininkas, o visų moksly magistras, pagaliau habilituotas išmintingiausiu, atsiprašau, išsimintiniausiu Kauno menininku, didis šaipokas Jurgis Gimberis. Taigi kas ta fotografijos judesiui kontrastuojanti ir viską sureikšminanti abejinguolė, kurios mūkimą išgirdės habilitantas puolė

„Jaunieji futbolininkai“. Pavilnys. 1978.

fotografioti, dar sykį atsiprašau, užrašinėti: „....Net graudu kažkaip pasidaro. Susilieji su gamta, užplūsta sentimentai, niekuo nepateisinamas gerumas ir dar velniai žino kas. Suskysti. Ko tu dabar, galvoji, mūki šitaip ilgesingai, karve, tu mano karve, sese tu mano žaloji? Kai ilgai klausaisi karvės mūki, suprant, kad ji siuncią pasauliu žinią. Message. Karvė siuncią tau esemesq, broli, (...) kažką paslaptingo, kažką kosminio, kažką apie amžių pradžią ir pasaulio pabaigą ir taip toliau. Kažką iš pamatinų vertybų. Kai išsklausai į karvės mūkimą, rodos, tuo suprasi Didžiąjį paslaptą. Rodos, tuo nušvitas galva kaip kiniškas žibintas, eisi per su temas šviesdamas...“

Šiam rašiniui gal ir per ilgas literatūrinis intarpas, bet mums, fotografuojantiesiems karvę, kartais derėtų jos ir pasiklaustyti, kad suvoktume, kokį dvasingą vizualinį esemesq, surišantį visus fotografijos itaiagos raiščius, siuncią pagrindinė antraplano juodmargę.

Yra tokas profesinis terminas – geras kadas. Ir dar tarsi trupiniai nuo pagrindinės riekių – neblogas, pusėtinis, eilinis ir pagaliau – prastas. Aukščiausius reikalavimus atitinkantis – labai geras kadas – nušvinta retai. Aišku, visos vertinimo svarstyklės – savo gamybos. Jų tikslumas priklauso ne vien nuo išprusimo, kūrybinės patirties, bet ir nuo asmenybės prigimtinių dvasių turų.

Vartant keliašimtinį R. Augūno albumą mano svarstyklės dažniausiai rodi tik vidutinio, pusėtino lygio žymą. Nuolatinė praeities palydovė nostalgija savotiška karamele padengia / pagražina / sureikšmina senąsias fotografijas. Kodėl ji šiųk nekilstelėjo vertinimo aukščiau, gana sudėtingas klausimas. Gaila, kad mums negali padėti J. Gimberis. Pašmaikštautume, išvengtume aštriakampio pasiaiškinimo ir galėtume toliau ramiai dalyvauti dar nenufotografuotame gyvenime.

„Vaikystės draugo Kazimiero vestuvės – 4“. Žasliai. 1960.

Fotovi(t)ražai 40

Atkelta iš 3 p.

Taigi kodėl? Gal pernelyg tiesmukas tikrovišumas su mėgėjisku fotografovimo priemaismis blokuoja meninių apraiškų išpaikintą patirtį? R. Augūnas tik dokumentiškai informuoja, ir tos sausokos informacines ataskaitos be mažyčio ju desio meninės šviesos link sulaiko nutolusios praeities karamelinių aromatų. O gal šitos fotografijos dar ne pakankamai paseno?

Albume matome ir dabartinio R. Augūno fotografovimo. Daugiausia vaizdų iš neseniai Vilniuje prie Seimo vykių protesto mitingų. Sudarytojas keletą sykių viename atvertime sugretina keturiadesimtmečių nutolusius ivykius. Keista, nes jaučia jokio laiko astumto. Ta pati šaltai objektyvi (vos neparašau – abejinga), vyksmą konstatuojanti stilistika. Pasirodo, gyvenimiskoji patirtis asmenybės nepakeičia ir talento neprideda.

Kažkurie indėnai, tarsi išprusę šiuolaikinių menų vertintojai, pa Sauliui palikti poetiskai giliaminti posakį: „Fotografija – sielų gaudykla.“ Bet ne kiekvienam fotografui ji duodama. Tik savitą autorinį požiūri suradusi ir menininko pajauta apdovanota asmenybė pajęgi sudvasinti gyvenimo ivykių gausą.

Viename paskutinių Skrimanto Valiulio rašinių, skirtame „Sapnuojamos Lietuvos“ i vadui, yra mūsų paabejojimams atitarianti pastebėjimas: „...be emocijų išmintis yra laikina ir plokščia.“ Informaciniu plokštumo pertekliu iš dalies galėjo sumažinti albumo dailininkė Aukšė Macijauskaitė-Mikalauskienė, geresnes nuotraukas išskirdama ir iš didindama. Dabartinė maketavimo monotonija gausia dokumentiką suniveliuoja į vienodą vidutinibės srautą.

Gal sudarytojui reikėjo mažinti albumo apimtį, nesistengti visko su

„Alpinistų treniruotė – 5“. Vilnius. 1973.

kimšti, atsisakyti nekokybiskų sudėjimų, sutrumpinti „užsiėtusias“ laidotuves bei žirgų lenktynes ant Sartų ežero, prigesinti standartiskai valdišką agitaciją primenančių sovietinių šventinių paradų ir ordinų girlandomis besipuikuojančių karo veteranų patos? Gal išlaisvėjusioje erdvėje išryškėtų svarbesnėji akcentai?

Po raudonvėliaiškų, Grūto parako ekspozicijai labiau tinkančių parodų tuo pačiu žingsniu pereinama į Sajūdžio mitingus. Keistokai atrodo toks tarsi lygybės ženklas. Galima net politinių netaktą ižvelgti. Albumo antrojo išvadinio straipsnio autorius Tomas Pabedinskas, visiems skyriams parašęs trumpus apibendrinančius pastebėjimus, taikiau sam-

protauja: „Paradai, mitingai ir protesto akcijos taip pat visada ženklinio mūsų istoriją. Šiandien į tokius susirinkimus žmones veda jau kitos priežastys, nei prieš puse amžiaus ar kelis dešimtmečius. Tačiau ir jie netrukus taps mūsų bendra praeitim, apie kurią pasakos fotografijos.“

Tebūnė taip. Gal kada nors mūsų gyvenimas taps ir fotografine pasaika...

P. S. Pagrįstos Antano Sutkaus abejonės, ar teisingai dabar išleistoje „XX a. Lietuvos fotografijos antologijoje“ R. Augūno kūryba pri statoma jo tradicinė vizitine kortele – kalnų fotografijomis. Penkis baltasniegių viršinių vaizdus pakeitus penkiomis geriausiomis „Sapnuojamos Lietuvos“ fotografijomis, Romualdo pozicijos mūsų fotoistorijoje solidžiai sutvirtintę, prasmingai pakeistų lengvasvorę fotoalpinisto etiketę. Kaimiškojo lietuviškumo kontekste kalnų egzotika jų išskyri ir atskyrė, o gyvenimiskoji fotografija, pasak S. Valiulio, „taip ilgai slėpėsi savo archyvų labirintuose“ ir dar galėjo suspeti į keturių tomų kelionėn pajudėjusių fotoantologijos traukinių.

Tylas kalbėjimas

Pervertės išskirtine elegancija šviečiantį Gycio Skudžinskio albumą „Tyla / Silence“ („Kultūros menui“. Vilnius, 2011.), pajutau būtinybę pamatyti Vilniuje, Prospektu galerijoje, tuo metu eksponuotą parodą ir pasitikrinti, ar vaizdiniai išdidinimas surukia paveikesnę „tylą“. Visgi knyginius spaudinys „nugalėjo“ ir tapo dar svaresnis ne tik dėl dvasingo jaukumo, bet ir akivaizdžiai įrodymas dizaino virtuozo G. Skudžinskio meistriškumą. Preciziškai tiksliai pajausti darbų dydžiai, erdinės atvertimų ekspozicijos, o leidinio viršelis – tiesiog tobu-

„Ant tiltelio“. Utena. 1966.

lo dizaino manifestas, grafinis tylos apibendrinimas.

Plonytė viršelio linija, išradinė skerspjūviu pusiau padalijusi lietuvišką ir angliską pavadinimus, persikelia į albumą, virsdama nuolat pasikartojančia horizonto dominante. Ta pačia centre ašimi drauge keliauja puslapiai numeracija ir darbų įvardijimai.

Laukia sudėtinga užduotis žodiniu drabužiu aprengti neapčiuopiamą G. Skudžinskio tylą. Jau dabar žodžiai nepajégūs išskleisti visų dizaino subtilumų. Ne lengviau bus kalbant ir apie vaizdinę albumo medžiagą. Savo ką „vaizdinę“ norėtusi pakeisti į „fotografinę“, bet visus fotografijos medžiagiškumo ženklus autorius sąmoningai paslepė spalvinėse sutemose. Pinhole technika jūrinis peizažus uždengė švelnū neryškumo šydu, juos supaveikslino, pavertė tapybiškai medityvia abstraksią.

Kyla įtarimas, kad, bandydamas suvaldyti natūralų gamtos spalvinimą, autorius pasinaudojo kompiuteriniais palengvinimais ir kai ką pats sukonservo. Ginkdie, tai ne priekaištatas. Paryškinta ar užgesinta spalva sukuria turtingesnę nuotaiką palete, suardo kompoziciskai monotonišką jūros ir dangaus sąveikavimą, kuris albamė banguoja nuo grėsmingų tamšjuodžių ir ryškiai kraujaspalių iki pilkprietaisikų bei sniegbalcių švytėjimų. Ne visus spalvinius atšvaitus atpažista žmogaus akies patirtis, tad, norint su griebti suvokimo malonumą, tenka pasitelkti dvasinius pajautimus.

Cia bando talkinti trys teksto didmeistriai, specialiai albumui paraše vaizdinius prapplečiančias tylos ižvalgas. Kaip visada stilinėjai grakštus Rolando Rastausko „Tylaraščiai“ primena magišką tylos užkalbėjimą ar net užkeikimą: „Tyla prieš audra, kuri neateina. Horizonto tyla. Tyla tarp „ir“ ir „ir“. Dulkų tyla. Statali tyla. Tyla ištarus „Tu mirsi“. K(v)apu tyla. Tylinčiųjų tyla. Užgesintų cigarecių tyla tuščiuose alaus buteliuose. Pelenu tyla kasdienybės osvenčiuose. Postsprogiminė tyla.“

Tarp šių tarsi laiptais kylančių ar nusileidžiančių tylos apreiškinimų pasislėpė subilių intymumų kampelis. Apie tuos tyliai pagalvojamas dalykus, sakoma, geriau patylėti, bet jeigu RoRa juos tylėdamas suraše, tai mes, apsimesdami nekalti, tyliai pagarsinkime: „Apatinukų tyla. Tyla po sueities ir tyla prieš. Užsivėrusių makščių tyla. Nugeibusių varpų tyla.“

Tik jau nepradékime tyliai ie-

koti pirštu parodomų vaizdinių atitikmenų. G. Skudžinskas savo firminiu pinholišku neryškumu abejingai nuplovė visas RoRa erotines vizijas, ir matome tik ne-seuptą tylą...

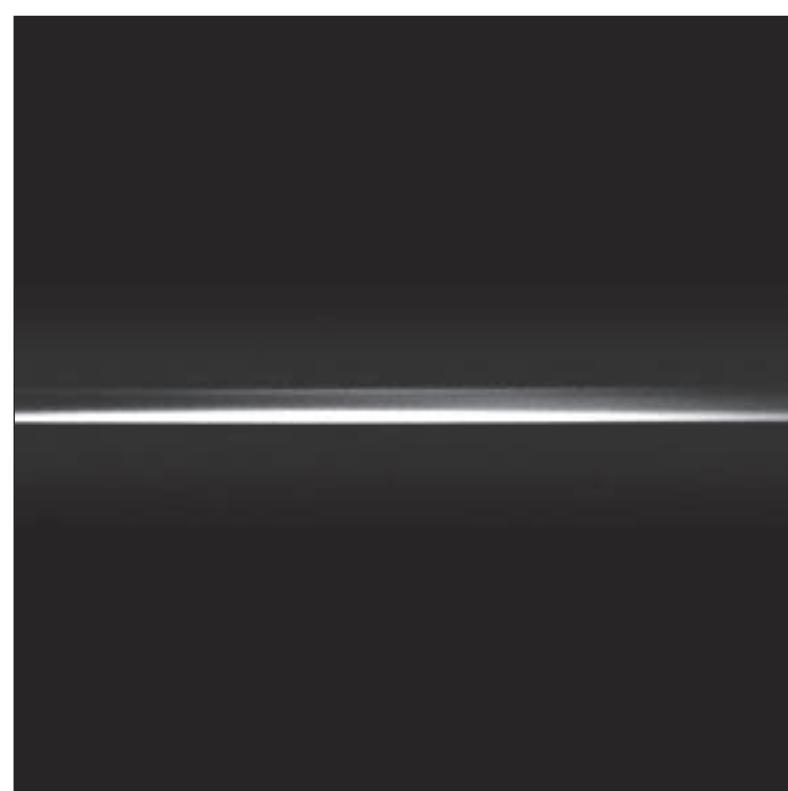
Nedidukas akmenekas į dizainerio kompiuterį: tarsi norédamas pritildyti tekstų kalbėjimą G. Skudžinskas juos atspaudė pilkai sidabriniu pustoniu. Tokiu šviesiu, lyg būtų pienu ant balto popieriaus parašyta. Atrodo gražiai, bet skaityti labai sunku. Išblukusį RoRa puslapį šifravau su padidinamuoju stiklu, nes apžvalgininkui privalus viską sužiūrėti, bet kiti greičiausiai nutars tylos pasiklaustyti ir be tekstinių sudėtingumų.

Gaila būtinai perskaitytino ilgėlesnio, labai nuodugniai bei atsakingai sumästyto Agnés Naruštės rašinio „Fotografija kaip būdas išsilaisvinti“, kurį kartu su Jurijaus Dobriakovo pasvarstymais „Auksos pjūvis“ elektroniniu paštav du atsiuntė „Tylas“ projekto vadovė Eglė Deltuvaitė, ir aš ramiai galėjau keliauti juodu ant balto sugulisia išmintimi.

Kadangi kalbama apie tylą, tegu apžvalgininkas bent šisypasinaudoja patylėjimo galimybę ir nebando brautis į mokslingų teoretikų samprotavimus, kurie visada sudrumsciai kasdienybės krantuose ramiai tekant mums pažināus gyvenimo vandenį. O pabaigos akcentu tebūna fragmentas iš „Tylas“ esmė atveriančių A. Naruštės apibendrinimui.

„Per asociacijas su visomis meno tylomis šis projektas, žinoma, siejasi su nuobodulio estetika. Tačiau kartu ši tyla ir kitokia – tai yra nutildyta tikrovė, savotiškai represuota fotografijos aparato. Išsilaisvindamas nuo kasdienybės, kad galėtų meditoti tylą bet kur, alternatyvos ieškotojas patenka į vidinės tylos spastus – visose fotografijose švystelintis ar tamstelintis horizontas lyg monitoriuje išsitiesinus kardiogramos linija monotoniškai signalizuoją ką tik mirusios širdies tylą. O tai jau ne ta tyla, kurios ieško estetas.

Ejimas į tylą yra ejimas anapus visų ribų. Visi užėjimai už ribų – mąstymo ar gyvenimo – išsilaisvina. Tačiau Skudžinskio išsilaisvinimas nėra metafizinis – jų čia pat išjuokia ta pati pinhole užfiksuoja banali konkretybė. „Išsilaisvinęs“ žiūrovas lieka šiapus daiktų, pripažintantis jutiminius ir intelektinius ribotumus, menininko buvimo menininku, kūriniu – kūriniu, dvasisos priklausomybę materijai. Bet tokio žvilgsnio ir jo nulemtos tikrovės ir šiapusybės erdvės suvokimo irgi neįmanoma kontroliuoti.“

Gytis SKUDŽINSKAS. Tyla XII.

Nijolė MAJERIENĖ

Maironio lietuvių literatūros muziejuje lapkričio 29 d. vyko Juozo Grušo 110-ųjų gimimo metinių minėjimas „Juozas Grušas: be mūsų ir tarp mūsų“. Minėjime dalyvavę rašytojai Laimonas Inis, Robertas Keturakis, Vytautas Martinkus, Algimantas Mikuta prisiminė garbiojo rašytojo talentą, įgimtą dvasios aristokrato laikyseną, pagarbą požiūrių į savo artimą ir į pasaulį, apie J. Grušo nuopelnus lietuvių kultūrai ir literatūrai kalbėjo Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktoriė Aliona Ruseckaitė, rašytojo sukursto vienintelio, tokio šiuolaikiško, tarsi būtų rašytas šiandien, romano „Karjeristai“ fragmentus skaitė aktorė Vilija Grigaitytė, o novelės „Anupras nukrito iš aukštyn“ ištraukas priminė aktorę Kristina Kazakevičiūtė. Vakare skambėjo J. Grušo pamėgtų kompozitorių Fryderyko Chopino ir M. K. Čiurlionio muzika, kurią atliko pianistas Darius Kudirka. Jaukus pasibuvimas šalia dramaturgo šeimos narių ir jo plunksnos brolių paskatinė pamastytai apie tai, kokie esame mes – be Lietuvos ir Kauno rašytojų patriarchu daugelį metų buvusio, aukščiausias moralines nuostatas puoselėjusio ir jomis dosnai besidalijusio žmogaus.

J. Grušo (1901–1986) – įvairiai lypės asmenybės, rašytojo, dramaturgo, vertėjo, publicisto – kūrybos reikšmė lietuvių kultūros istorijoje negincijama. O ką mums šiandien reiškia prieš 110 metų į ši pasaulį atėjusio ir prieš ketvirtį amžiaus jį palikusio žmogaus atminimas? Ar nūdienės kultūros kontekste dar aktualios J. Grušo skleistos idėjos, ar jo praėjusiam šimtmetyje sukurtų ir teatrui pastatyti dramų estetinio išpuožio galia vis dar reikšminga kitokius konfliktus patiriančioje šiuolaikinio teatro ir gyvenimo scenoje? Ar mums svarbus, anot literaturologo Jono Lankučio, „tylaus, kuklaus, paprasto, vienems prieinamo, niekuo ypatinai neblizgančio ir tartum kiek nuošaly nuo visokio triukšmo stvincio“ žmogaus atminimas?

Tikriausias, nuolatinis, visuomenei lengvai prieinamas dramaturgo atminimo objektas – memorialinis muziejus (Maironio lietuvių literatūros muziejaus padalinys) – kuklūs, kaip ir jų šeimininkas, namai, kuriuose saugomi rašytojo dvasiniai turai, kaupiami vis nauji eksponatai, atskleidžiantys J. Grušo kūrybinio pasaulio paslaptis, suteikiantys vis naujų spalvų jo portretui. Besklaidydami senuosius raštus, nuo laiko pageltusių knygų puslapius su jų autoriais pieštukų įrašytais intarpais ir pastabomis, besižvalgydami į senuosius meno kūrinius ir fotografijas, apžiūrėdami muziejinių atnaujintą jubiliejui skirtą teatrinę ir literatūrinę muziejaus ekspoziciją, pastebime vis daugiau naujų, jau po dramaturgo mirties jo namuose ir jo mieste (Kaune gveno nuo 1924 iki 1986 m.) atsradusiu atminimo ir pagarbos ženklu.

Rašytojo muziejuje išliko daugelis J. Grušo originaliosios kūrybos rankraščių – romano „Karjeristai“, novelių, dramų apmatai ir skirtinė tragedijos „Herkus Mantas“, tragikomedijos „Meilė, džiazas ir velnias“, istorinės dramos „Barbora Radvilaitė“ bei kitų variantai, veikėjų charakteristikos. Idomūs dramaturgo atsakymai į Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros pateiktus klausimus (1971 m.), į laikraščių ir žurnalų, įvairių leidinių sudarytojų parengtas anketas, atviri ir nuoširdūs pasiskymai apie gyvenimą, literatūrą, teatrą.

Ketvirtis amžiaus be Juozo Grušo

Juozas Grušas Maskvoje 1976 m.
S. Šimkaus fotografiija.

Juozas Grušas su žmona Pulcherija savo namuose Kaune, Kalniečių gatvėje, 1976 m.
S. Šimkaus fotografiija.

Juozas Grušas ir aktorė Rūta Staliliūnaitė
Kauno dramos teatre 1972 m.
R. Rakausko fotografiija.

Režisierius Henrikas Vancevičius (kairėje) ir Juozas Grušas
Taline 1958 m.

jaunystės bičiulių, rašytojų Bernardo Brazdžionio, Stasio Santvaro, Antano Vaičiulaičio ir kitų iš Amerikos atkeliaudavę laiškai. Ypač nuoširdūs, poetiški B. Brazdžionio laiškai, kaip antai nostalgiski kalėdiniai pamästymai toli nuo Lietuvos. J. Gruša pasiekę paskutiniaisiais jo gyvenimo metais: „... štai ir vėl vieneriais metais arčiau prie tévynės nutolusio slenksčio. Nežinau, ar kada taip greitai metai bėgo kaip dabar? O gal tada jų neskaičiavom? Kalėdų šventės visada buvo tylaus susikaupimo, šeimos tradicijų šventės. Tokios jos liko ir dabar mums, išskliduojam posilaikiai po plačią žemę. Ju nuotaikoje grįžtam į jaunystę, į vaikystę, į ten, iš kur niekad neniekiuo nebuvom išvaryti... (California, 1986).“

Nemaža ir Lietuvoje gyvenusių plunksnos bičiulių sveikinimų, dalykinų, su kūryba ir leidyba susijusių raštų. J. Grušas ypač vertino susirašinėjimą su literaturologu Jonu Lankučiu, teatro ir literatūros kritiku Algiu Samulioniu. Abu literatūros mokslininkai rašė ir apie J. Grušą, išleido monografijas apie jo gyvenimą, kūrybą, teatrą. Dalykiški, kupini rimtų pastebėjimų, išsamios kūrinio analizės J. Lankučio laiškai apie J. Grušo dramas. Kiekvienas jų – ne tik pagrįstos kritikos išsakymas, bet ir tikro, nuoširdaus susi-

žavėjimo rašytojo kūriniu apraiska: „Stebiuosi jūsų kūrybine disciplina ir emocijų galia. Jaučiu, kad į ši klasikinį dramos jambą sudėjote daug asmeninių pastarojo meto pergyvenimų ir kartu pakilote iki naujų ir placių meninių apibendrinimų. „Švitrigailo“ tvyro begalinis skausmas. Tai ne mažytė pagieža ar kartelis, o didelis Tévynės skausmas, istorinio likimo ir epochos skausmas. Šiuose jambo kirčiuose girdi, kaip rauda desperatiškai apviltą ir gyvenimo išniekinta žmogaus širdis, tragiskai ilgédamasis gėrio ir grožio“, – 1973 m. raše kritikas, perskaiteis J. Grušo „Švitrigailos“ ran-

kiastį. Turtinė J. Grušo memorialinė biblioteka. Joje gausu teisės, filosofijos veikalų, tautosakos rinkinių, lituanistikos leidinių, rusų klasikų rinkinių raštų, užsienio rašytojų daugiatomių rusų kalba, leidinių vokiečių, prancūzų kalbomis, įvairių enciklopedijų, meno albumų. Mūsų dienų skaitytojui neiprastos, kukliai apipavidalintos J. Grušo pirmosios knygos – 1928 m. išėjusi novelių rinktinė „Ponia Bertulienė“, pilna rašytojo ranka įterptų pastabų ir pataisymų, vienintelis rašytojo romanas „Karjeristai“ – taip pat su J. Grušo korektūra, įrašyta rengiant jau sovietinių metų leidimą. 1937-aisiais išleista nove-

Pasauli išvydusios J. Grušo knygos rusų, latvių, estų, suomių, bulgarų, lenkų, vokiečių kalbomis rašytojui dovanotos daugiausiai su vertėjų autografinis, o pats kūrėjas savo knygas mėgo dovanoti žmonai – gyvenimo draugei, kūrybos įkvėpėjai ir pirmajai kritikai, įrašydamas dedikacijas.

Ekspozicijoje galime susipažinti ir su 2001 m. išleista knyga, kurioje išspausdintos penktajame dešimtmetyje J. Grušo parašytos pavojingos tikraja to žodžio prasme pjesės „Eduardo Dargio nusikaltimas“ ir „Diktatorius“.

Nukelta į 6 p.

Ketvirtis amžiaus be Juozo Grušo

Atkelta iš 5 p.

Pirmojoje pjesėje skamba ir vėlesnėje kūryboje atskartosiantys motyvai – moralinio nuopuolio, atsakomybės, mirties baimės, išdavystės, musikaltimo ir bausmės. Antrasis dramos veikalas meistriškai apnuogina faštiniščios valstybės anatomiją, įvardija bet kurios diktatūros, akivaizdu – ir sovietinės – dėsnis. Kūrinys ragina priimti, o gal atmesti autorius sukurtas žaidimo taisykles – suvokti ir interpretuoti parabolą, metaforą, simbolius kalbą, rasti ir demaskuoti dvainės vergovės ženklus ne tik kūrynyje, bet ir gyvenime. Geriau suprasti dramaturgo palikus kodus šiandienos skaitytojui padeda Vytauto Martinkaus žodis. Šis rašytojas ir 2011 m. gruodį knygynuose pasirodžiusio solidaus Lietuvos rašytojų sąjungos leidinio – J. Grušo dramų, apskymų ir novelių rinktinės „Laimingasis“ įvado autorius. Tai 24-oji serijos „Lietuvių literatūros lobynas. XX amžius“ knyga.

Malonu, kad po A. Samulionio išleistų „Neramios šviesos pasauly“ (1976), po J. Lankučio „Etiudy apie Grušą“ (1981), praėjus dvidešimčiai metų, vėl turime 2001 m. išleistą knygą apie J. Grušą – Petro Palilionio „Svajojęs gražų gyvenimą“ (2001). Cia tarasi daugiaspalvė mozaikoje sudėtis įvairaus žanro tekstai: autorius interpretacijos, komentarių, replikos, J. Grušo ir jam rašyti laiškai, atsiminimai, dokumentai, įvairiu metu užfiksuoti ir paties rašytojo paskelbtis svartymai, atsiminimai bei pokalbiai su knygos sudarytoju, taip pat J. Grušą pažinojusių rašytojų ir siaip arčiau bendravusiu atsiminimai, pastabos. P. Palilionis paantraštėje taikliai pažymėjo: „Apmaata Juozu Grušo portretui“. Rašytojo kūrybos gerbėjai sulaukė dar kelij knygų – J. Grušo apskymų ir novelių rinktinės „Už saulę gražesnis“ (1998), pjesių rinkinio „Meilė, dziazas ir velnias“ (2002), Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas bei Maironio lietuvių literatūros muziejuje išleido moksliinių konferenciją, skirtą J. Grušo 100-osioms gimimo metinėms, medžiagą (2002). I užsienio kalbas po J. Grušo mirties išverstos novelės: „Atostogos pas kalėjimo viršininką“ i vokiečių (A. Gailius, 1991) ir „Už saulę gražesnis“ – i prancūzų (M. Barakauskaitė, 2003) bei portugalų (J. Espadeiro Martins, 2004). Kūriniai sudėti į lietuvių rašytojų novelių antologijas.

Atsiminimų archyvą papildė rašytojo artimuji, J. Grušą pažinojusių rašytojų, teatralų pasakojimai, kuriuos nuolat užrašo muziejininkės, keliaudamos dramaturgo gyvenimo ir kūrybos keliais po visą Lietuvą. Džiugu, kad prie šio darbo prisideda ir jaunieji J. Grušo meno vidurinės mokyklos muziejininkai, kad savo dienoraščių fragmentus dovanoto kauniečiai menininkai – dailininkė Jadvyga Mozūraitė-Klemkiene, aktorė Jurate Onaitė, rašytojai Laimonas Inis ir Algimantas Mikuta.

Fotografijų rinkinyje seniausia – grupinė, nuo laiko pageltusi, XX a. pradžią menanti nuotrauka: penkerių metų būsimasis rašytojas su tėvais ir kitais artimaisiais. 1921 m. J. Grušas įamžintas tarp Šiaulių berniukų gimnazijos, kurioje mokėsi 1919–1924 m., moksleivių, 1926–aisiais – su universiteto studentais „šatrijiečiais“ ir profesoriumi V. Mykolaičiu-Putinu, 1937 m. – su Lietuvių rašytojų draugijos, kuriai tuo metu pirminkavo, nariais. Išlikusios nuotraukos iš 1934 m. vykusios Lietuvos ra-

Juozas Grušas prie savo namų Kaune apie 1970 m.

šytojų ir žurnalyst kelionės po Sovietų Sąjungą: Rostova, Maskvą, Leningradą, Baku, Soči, kitus miestus. Gausu įvairių laiku darytų nuotraukų su šeimos nariais Alytuje, Joniškyje, Kaune, Palangoje. Idomūs fotomenininkų Romualdo Rakausko, Aleksandro Maciūskausko, Onutės Pajėdaitės, Algirdo Kairio, Grušų šeimos bičiulio Sigizmundo Šimkaus, dramaturo Raimundo Samulevičiaus ir kitų įamžinti rašytojo portretai – namuose Kalniečių gatvėje, Kauno senamiestyje, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio dramos teatre, Vilniaus menininkų namuose, Rumšiškėse.

Seniausi memorialiniai J. Grušo namų daiktai – vyresnė už šeimininką skrynelė, atsivežta Kauną iš téviškės Šiaulių apskrityje, šventintas vaškinis paveikslėlis iš Romos su Mergelės Marijos atvaizdu, rašytojo tévo Antano Grušo apdovanojimai: Šaulių žvaigždė (1932) ir P. Rimšos medalis „Lietuva“ (1925) – 1905 m. Didžiam Vilniaus Seimui atminti. Likimas lémė, kad šie apdovanojimai atrasti 2001–aisiais – J. Grušo šimtaisiais giminimo metais, keiciant namo stogą. Cia jie buvo slepiami daugiau nei pusę amžiaus. Nuo iškūrimo 1938 m. Grušų namuose laiką skelbė prieškambaryje pakabintas sieninis laikrodis su švytuokle. Turtingo meno kūrinių rinkinio eksponatai puošia dramaturga

memorialinius kambarius. Dalis jų sau-goma muziejaus fonduose. Išlikę prieškario tapybos darbai – dailininko Adolfo Valeškos sukurtas Juozo Grušo portretas (1930), dailininko Liudo Truklio scenografija (1932), Jono Martinačio peizažas (1939). J. Grušo vi-suomeninė veiklą Lietuvių rašytojų draugijoje menanti Boris Jermolajevi vo karikatura „J. Grušas ir L. Gira Kau-no geležinkelio stotyje“ (1938). Ta-pyrojo Leonardo Kazoko scenografija (1943), Kauno teatralų padovanota dramaturgui jo pirmosios dramos pa-statymo „Tévas“ premjeros proga karo metais – 1944-02-16. Gausi ir spalvinga vėlesnį metų rašytojo portretų kolekcija. Tai grafikų Romualdo Čarnos (1972), Gražinos Didelytės (1982), Rimanto Dichavičiaus (1979) lakstai, dailininkų Broniaus Uoginto (1971), Vytauto Klemkos (1984) tapyti paveikslai, menininkų Leono Striogos (1980), Jadvygos Mozūraitės-Klemkiene (1973) skulptūriniai portretai ir piešiniai, Antano Dimžilio (apie 1965) bareljefas, Petro Barono (1984) medalis. Vertingiausius rašytojo portretus kauniečiai ir miesto svečiai gali pamatyti iki 2012 m. sausio 12 d. veik-siančioje muziejininkų parentoje parodoje Kauno menininkų namuose. 2009 m. rudenį rašytojo šeimos nariai – sesuo Antanina Margerienė ir vaikaitis architektas Algimantas Kančas – atidengė L. Striogos sukurtą rašytojo atminimo skulptūrinę stelą. Memorialinio horeljefo autorius tuomet šalia J. Grušo portreto paliko baltą rožę – savo pagarbos rašytojui ir žmonai ženkla.

Rašytojo darbo kambaryje dailininko Sigito Straigio skulptūrėlė „Barbora“ mena 1972–uosius, garsiosios J. Grušo istorinės dramos „Barbora Radvilaitė“ sunkų kelią i Kauno dramos teatro sceną (režisierius Jonas Ju-rašas). Dailininko Henriko Cipario sce-nografija (1973), sukurtą Klaipėdos dramos teatro tos pačios dramos pa-statymui (režisierius B. Gražys), puošia muziejaus renginių ciklą „Žmogaus tėses beieškant“. Dabar, deja, garsiajai Barboros – R. Staliliūnaitės ir jos sce-nos karaliaus Žygimanto Augusto – Kęstučio Genio porą galime išvysti tik fotografijose ir vaizdo įrašuose. J. Ju-rašo „Barboros Radvilaitės“ pastatymas (1972 m.) pripažintas šimtmecio spektakliu.

Kompozitorius G. Kuprevičius, kūrės J. Grušo poetinės dramos „Bar-

bora Radvilaitė“ pastatymo muziką, 2000 m. išleistoje mokomojoje knygoje „Muzika teatre“ ne kartą prisimena su tuo susijusiu įvykiu: „... toji istorinė drama, statyta 1972 metais, buvo didelis akibrokštas tuometinėje santvarkai – juk mes neturėjome teisės kalbėti apie savo tautos istoriją, mokyklose apie tai buvo nutylima, ir todėl J. Grušo drama to meto jaunuomenei buvo nauja ir nežinoma mūsų krašto istorija. J. Ju-rašas sumanė labai įdomią veikalą sceninę koncepciją, įvesdamas Grušo veikale nepažymėtą veikėją – Dailininką, kuris per visą spektaklį taupo Barboros portretą. Spektaklio finale jis pasirodo... tiksliu Aušros vartų Švč. Mergelės Marijos pavadalui – juk legendą teigia, kad tasai paveikslas yra Barboros Radvilaitės portretas... Buvo taip ar nebuvo, bet meno kalba leidžia pažeisti istorinių tikslumų...“

Neeiliniu Lietuvos teatriniu gyvenimo įvykiu tapo 2005 m. pastatytas „Eduardo Dargio muzikaltimas“ Marijampolės municipaliniame dramos teatre. Si spektaklį kūrė teatro vadovas, režisierius Romualdas Kučiauskas. Tuomet spektaklio premjera pripažinta bene didžiausia Lietuvos na-cionalinės dramaturgijos festivalio sėkmė.

Po dvidešimt penkerių metų, kai rašytojo nebéra tarp mūsų, tebestatomos J. Grušo pjesės, jo vardu pavadinta gatvė Šilainiuose ir Kauno meno vidurinė mokykla, po mirties rašytojui suteiktas Kauno miesto garbės piliečio vardas (2001 m.). Memorialinis J. Grušo palikimas – rankraštynas, fototeka, meno kūrinių kolekcija, epistolinė medžiaga, knygos – iki šiol patrauklus tyrinėjimų objektas, suteikiantis galimybę vis kitu aspektu pažvelgti į garsiojo rašytojo asmenybę ir darbus.

Rašytojas, dramaturgas iškeliaavo per patį sodų žydėjimą, šiltą 1986 m. gegužės 21-ąją, būdamas 85-erių. Si data mums tarsi testamentas, ji kasmet sukviečia būrių kauniečių į pavasario žiedais pasipuošusį rašytojo sodą pa-sklausyti jo išmintingo, aktorių per-skaitomo žodžio. Simboliška, kad jubiliejinių J. Grušo gimimo metinių iš-vakarėse dramaturgo sodybą pirmą kartą aplankė Poezijos pavasario paukštė. O gruodį, kai rašytojo gerbėjai dar kartą susibūrė prisiminti garbų jubiliatią jo namuose ir aplankyti naujają muziejaus ekspoziciją, žodžiai į sielą susi-rinkusiems skambėjo iš J. Grušo myli-mų teatro žmonių – aktorių Gražinos Balandytės, Antano Žeko, režisieriaus Vytauto Balsio – lūpų.

Kauno dramos teatre apie 1971 m. Pirmoje eilėje – A. Tarasevicius. Antroje eilėje iš kairės: D. Zelčliūtė, K. Genys, B. Raubaitė, G. Balandytė, J. Grušas, D. Juronytė.

Skulptoriaus Leono Striogos atminimo stela prie J. Grušo memorialinio muziejaus. 2009 m.

Angiokų Mykolo Šalkausko ir Alfonso Vilpišausko duetas

Ugnė KRAULAITYTĖ

Kauno galerijos „Auksos pjūvis“ parodų ciklą „Duetai“ tėsiai solidi Mykolo Šalkausko (1935–2002) ir Alfonso Vilpišausko (g. 1945) darbų ekspozicija. Abu menininkai savo vietą po meno saule atrado dalyvaudami grupės „Angis“ veikloje, tačiau susitiko dar prieš jai susikuriant. 1982 m. A. Vilpišauskas, M. Šalkauskas, Arūnas Vaitkūnas, Alfredas Šatas ir Jūratė Zalensas susibūrė į penkių dailininkų grupę ir Kauno paveikslų galerijoje atidarė parodą „5 Kauno tapytojai“. Nors dailininkai draugėn susibėgo ketindami surengti tik vieną parodą, jų idėjos pasirodė paveikios, ir trys iš jų – A. Vilpišauskas, M. Šalkauskas ir A. Vaitkūnas – tapo „Angies“ nariais. „Angyje“ atskleidė M. Šalkausko metafizinis pozitūris į aplinką, susiformavo savitas stilius, pasižymintis kontrastu, vienpalviškumo ir archetipinių įvaizdžių akcentavimu. Pirmoji personalinė tapytojo paroda surengta tik 1998 m., kitos dvi – jau po autoriaus mirties 2003–aisiais ir 2006 m.

A. Vilpišauskas – dailininkas, kuriam svarbus gamtos, kasdienybės detalių stebėjimas, emocija ir išgyvenimas, ekspresija ir įtampa. Jo kūrybai būdingas spontaniškumas, neužbaigtumas, nekonkretumas, mėgavimasis spalvų turtingumu ir dažų sluoksniniu kuriamu paveikslų reljefiškumu. Prieš keletą metų tapytojas pasuko drąsių plastiinių ieškojimų keliu ir ėmėsi spausti dažus ant drobės tiesiai iš tūbelės.

A. Vilpišausko klausiamame, kokia buvo pradžią pradžia: kaip kilo impulsas imtis tapybos ir kaip viskas klojosi vėliau, kai atėjo „dažų negailėjimo“ periodas. Paprašėme papasakoti ir apie draugystę su M. Šalkausku.

A. Vilpišauskas: „Gimiau Ukmurgės rajone, Pabaisko valsčiuje, 1945 m. Buvo pokario laikas: vienus vežė į Sibirą, kiti ėjo į mišką, treti vadinti stribais. Mano antros eilės dėdė, išstoju iš Dailės institu-

Alfonas Vilpišauskas.

Alfonas VILPIŠAUSKAS. „Skalbiniai prie šulinio“. 2007 m.

tą kartu su Vladu Karatajumi, ir jo šeimą taip pat išvežė. Tačiau prieš tai mačiau jo sepja pieštus portretus. Kaimo vaikui jie paliko įspūdį. Ikrito į sirdį, negalėjau atsižiūrėti – abrozdėlių aplink buvo pilna, bet ne tokią darbų.

Kai buvau dešimties, su mama persikėlēme į Kauną. Patekau į sanatorinę miško mokyklą, tačiau čia su menais nieko bendro neturėjau. Šeštoje klaseje perėjau į internatą (Verslo lyderių centras (BLC) yra jo bendrabučio teritorijoje, kažkuo rame dabartinio pastato kampe ir miegojau). Po trejų metų prie mūsų prisidėjo naujas gerai piešiantis bendraklasis. Vadindavome jį klases dailininku. Pajutau, kad ir aš galiau taip piešti. Taigi klaseje atsirado dar vienas dailininkas.

Vaikų stovykloje Birštone sutikau skulptorių Domą Čepą, kuris pasiūlė lankytį keturmetę dailės mokyklą. Piešiau šakeles ir paukš-

čiukus (turiu animalistiko talentą, tik dabar néra poreikio jo plėtoti), gavau gerą rekomendaciją ir mane priėmė į vakarinę dailės mokyklą. Taip prasidėjo kelias į dailę. Mokyklos direktorė Laima Barauskienė buvo tikra eruditė, orientavosi ne į rusišką, o į vakarietišką meno modelį. 1963 m. baigės internatą svarsciau, kur stoti. Supratau, kad į Tapybos katedrą tikrai nepateksiu – konkurencija pasirodė per daug didelę. Bandžiau stoti į architektūros specialybę, bet nepavyko. Po metų vėl mėginau ir išstojau pirmu numeriu, tačiau pasimokės vieną ar du mėnesius gavau šaukimą į armiją. Iškeliau trejiems metams iki 1967 m. gruodžio.

Grįžęs susitariau su profesoriu Antanu Gudaičiu, kad peržiūrės kūrinius ir apsvarstys mano galimybes studijuoti tapybą. Kaip tik su A. Šatu buvome surengę parodą, su laukusių neblogų atsiliepimų, tad

į jos kelias akvareles ir aliejaus darbus nuvežiau į peržiūrą. Mane priėmė, ir taip prasidėjo tapybos studijos, pasibaigusios 1975 m.

Stebo Žuko taikomosios dailės technikume užauginai didžiąją dalį angiokų (A. Vilpišauskas jame dėstė piešimą ir tapybą 1975–1978 m. – aut. past.) Ten radau drąsių, labai gabių žmonių kartą. Tarp jų buvo Rimvydas Jankauskas-Kampas, Jonas Gasiūnas, Vytautas Dubauskas, Eimutis Morkūnas, Antanas Obscarskas, Vytautas Tamoliūnas. Tai žmonės, kuriuos vėliau J. Gasiūnas subūrė į „Angi“.

Kaune buvo nelengva ištvirtinti. Dirbau rūsyje Petro Cvirkos gatvėje, paskui – savo virtuvėje, ten nei motinai, nei žmonai neleisda vau užteiti. Nors nelengvomis sąlygomis, bet kapsčiaus, tapiau. 1976 m. už gerą debiutą jaunuju parodoje gavau diplomą. Jis parodė, kad einu teisinga linkme. Ėmiau garsė-

Mykolas ŠALKAUSKAS. „Motina ir vaikas“. 1980 m.

ti kaip perspektyvus dailininkas. Tačiau ilgiau Stepžukyje negalėjau pasilikti, todėl išėjau ir beveik metus niekur nedirbau. Išvažiavau į Palangos kūrybinius namus, kuriuose nutapiau nemažai drobių ir 1978 m. Dailininkų sajungos Kauko skyriuje surengiau pirmą personalinę parodą. Beveik visus darbus išpirko, supratau, kad šis žingsnis buvo sėkmingas. Tais pačiais metais mane pakvietė dirbti keturmetėje A. Martinaičio dailės mokykloje. Prasidėjo ramus, pozityvus laikotarpis – turėjau mėgstamą nuolatinį darbą. Nedidelėje elitinėje mokykloje sutikau neeilinių pedagogų: Antaną Martinaitį, Ričardą Vaitiekūną, Robertą Antinį, Laimą Drazdauskaitę ir kt. Tarp tokų žmonių pradėjau brėsti.

Ilgainiui kilo idėja surengti parodą. Drauge su A. Šatu svarstėme, ką dar pasikvesti. Jis pasiūlė M. Šalkauską (taip su juo ir susipažinau), o aš – A. Vaitkūnų, taip pat pakvietėme J. Zalensą. 1982 m. M. Žilinsko paveikslų galerijoje atidareme gerą parodą, padariusią įtaką angiokams ir kitiems Kauno tapytojams. Kiekvienas gavome po ažuolų vainiką.

Maždaug 1988–1989 m. J. Gasiūnas pasiūlė organizuoti grupę. Pirmoji „Angies“ paroda įvyko 1990 m. Liaudies ūkio pasiekimų paviljone. Kitais metais jau gavome patalpas Parodų rūmuose (abar – ŠMC). „Angis“ populiarėjo, o mūsų penkių grupė taip ir liko neužfiksuota, nors jos buvo perėjo į „Angi“: M. Šalkauskas, A. Vaitkūnas. Mano veikla taip pat susijęlio su „Angimi“, personalinės parodos tapo retos.

Grupėje pradėjau bendrauti ir su M. Šalkausku. Jis iš mūsų buvo vyriausias. M. Šalkauskas buvo jautrus spalvai, mes baltais pavydėdavome vienas kito paveikslų. Parodose ir rodydavome būtent tuos darbus. Gražiai, daug bendraudavome. Jis mane vaišindavo labai geru konkuru, nors jo nedaug teturėdavo, o sau nusipirkdavo arbatos.

Kalbant apie paveikslus, perėjau ekspresionizmą, vėliau – minimalizmą. Gamtą jau tapiai kitaip, apibendrindamas. Artėjau prie abstrakcijos, tačiau joje vis dar buvo užsilikęs ryškus motyvas. Savaime nuo jo tolau. Nors dar ir dabar nepriėjau prie grynos abstrakcijos, jaučiau jai stiprią trauką, „atsitapiau“ peizažų. Karkalavimai (tapymas iš tūbelės – aut. past.) padėjo išsilaisvinti, atsipalauduoti, pabėgti nuo natūros: ji kaip drakonas, kuris vis nepaleidžia. Jeigu menininkas yra gamtos vergas, jis ne menininkas. Dailininkas turi sugebėti naudotis gamta, bet jai nepasiduoti. Nenorėjau likti tokiai lygmenyje.

Šilavoto davatkyne pasidėjau nedidelę drobelę ir nutariau ant jos prisipausti dažą, kad nereikėtų maišyti paletėje. Taigi – žiūriu į motyvą ir spaudinėju. Atitraukių ir matau, kad kažkas čia yra, kad nieko nereikia daryti. Tą drobę pavadinau „Palete“ ir pabėgau nuo gamtos diktato. Tapau gamtoje, kartoju visą patį motyvą. Štai naujas „Vasaros drugelių plazdėjimas“: pirmame variante – namas ir gamta, antrajame visa tai jau labiau abstrahuojama. Realūs elementai pamažėle tirpsta.“

Paroda veiks iki 2012 m. sausio 31 d.

Robertas ANTINIS

Niežulys

Aprenginėju savo nuogą kūną, dangstau lyg kokią molio skulptūrą. Jaučiu niežulį pažastyste, nosiaryklės plaukeliuose ir kituose mažuose kūno *raveliuose*. Tai neramina mane. Duryse stringa raktas. O kaimynas kalba: „Man perstėjo.“ Laiptinėje užtinkame skelbimą: „Niežulys“.

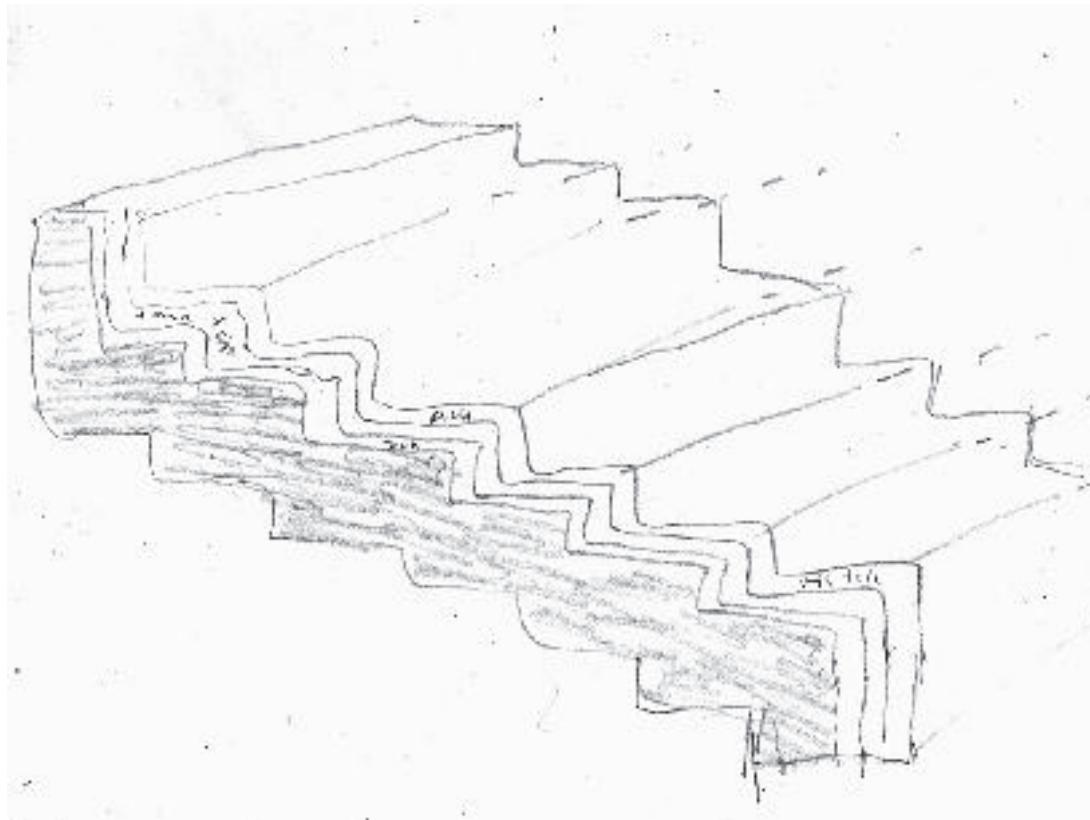
Komendantas išspėja. Juntu šiojį tokį jaudulį, nusivylimą – viskas sužinoma šyrt. Stengiuosi, kokiomis aprašinėju kiekvieną mūsų namo laiptą ir garsiai sakau „žodį“. Tiesa, antrame aukštę tylėjau, mat buvau neišsimiegojės, todėl šiek tiek nenuoseklus. (Tada dvejoujau: „Gal vis dėlto grįžti?“) „Ar jūs nebyly? Lipdamas iš trečio į pirmą aukštą visai nekrutinote lūpu“, – prikišo man komendantas. Taip buvo. Negi mano nepasakyti žodžiai tokie reikšmingi, kad net sukelia nepatogumų namo gyvenojams?

Vakare grįžęs iš darbo būnu atidėsnis – sakau žodžius ties kiekviena pakopa (atvirai ir tiesą). Komendantas nusiima skrybėlę, linksi: „Gerai, kad neužmiršote, ramiai miegosiems.“ Neklausiu, koks ryšys tarp (ne)pasakyty žodžių ir niežimo.

Visgi komendantas buvo teisus – kitą rytą rengiau savo kūną nejaudamas niežėjimo. Kiekviename name savos taisykles. Privalau būti budrus. Net išprantu (jaučiu būtinybę) rašyti skelbimus.

Skelbimas Nr. 1:

„Informuoju: trečiame aukšte, ties ketvirtą laiptų pakopa, mūsų namo svečiai stabteli ir nesiryžta toliau žengti žingsnio. Kodėl jos nekenčia, o kitomis žavisi? Laiptinėje iškabintose natose.“

„Dar siūliau nemiegstamą laiptą išimti ir, pakabinus ties namo iėjimui, iškalti tame žodžius: „Būkite atidūs ties naujuoju laiptu. Apie jį kol kas nieko nežinome.“

Turbūt taip.

O naktimis rašinėju raštelius. Ju nekabinu.

Apie Ją (nors visa tai gal jau buvo įvykę)

Jos šlaunų vidinėse pusėse vinguriavo kraujosruvos. Poetas sakyti: „Nuo to nesumažėja laisvė. Tai tik trūkusi žvėries akies kraujagyslė. Tik mėgdžiojimai.“

Kai mūsų kūnai susilietė, jutau dar kažką tarp Jos ir manęs. Šis kūnas, išgaudamas įvairių pavidalų, trūkčiojo, šiek tiek kvepėjo žole iš tyliai slysciojo tarp mūsų.

Negi kas nors galėjo būti tarp Jos ir manęs? Juk Ji pas mane ateina be jokių kėslų.

Jai išėjus pasijutau šiek tiek prasikaltęs, bet stengiausi apie tai negalvoti. Tačiau pirštų galiukai vis tiek kažką užciuopdavo ir Jai nesant. Ryt paklausiu, ar Ji nenujaučia, jog kažkas tūno tarp mūsų.

Problemos:
Kas gyvens ketvirtuojo laipto narvelyje?

Kas jų šers?

Ar mūsų namo kompozitorius pajęgs fiksuoti natose ketvirtą laiptą, svečią atidūsius ties juo?

(Namo gyventojai tik kompozitorius talentu, kuris atispindės

Kai durys užsidarė, balsai nutilo. Niekas negalėjo išgirsti, ką ji pratarė jėjusi. Tai gi kiekvieno kambario gyventojo reikalai!

Ką lipantieji žino apie mūsų namo išstatymus? Gal jie nori, kad praeinant moteris kiekvienam sakyti: „Aš jus myliu.“ Tačiau išstaty-

Roberto ANTINIO piešiniai

mėtosi mažame mano kambarėlyje. Einu durų pusėn – neaugi ji stovi, nesibeldžia, visa nuoga.

Ir ryta veidrodyje matau save palinkusį prie išmėtytų drabužių.

Ji stovi. Prie durų. Kodėl nesibeldžia?“

Ir vis dėlto.

Reiktų pasidomėti, kur veda ketvirtą aukštą laiptai. Nesu senbuvius.

Kaimynas man šnibžda (jei tik galima juo tikėti): „Gyvena kažkokie žmonės, visuomet neapsirengę, vi-

mū saraše tokio punkto néra. Kodėl ji tylėjo?! Kodėl?!“

Naktį vél rašau **rašteli**:

„Kambario veidrodyje judame vienas kito link. Mūsų drabužiai

Vél rašau skelbimą Nr. 3:

„Be abejonės, tai buvo raktai. Pirmoje laiptinėje jie buvo ramūs: „é-gi“, „jau-gi“, „ne-gi“, „na-gi“. Antrojoje suintensyvėje: „be-ne“, „be-be“, „be-ne“. Iš tiesų svečias rakinėjo, negalėjo išėti. Prašau būti atidesniems su raktais.

Kompozitorius antrajame aukštete. Gal negirdėjo. Išsėjosi nuo garasu. Tačiau po kiek laiko neįėjėlis dėlto priglaudė, nes, matyt, nenorėjo, kad garsai liautusi. Pats juos pratęsė (vėliau man prisipažino, kad šiek tiek prisigalvodamas), girdėjo garsus už neatidarytų durų. Rodė svečiu parašytas natas. Kalbėjo jam: „Visa tai būtu taip. Aš tai užrašiau natose.“ Jas galėtų patvirtinti tik kitoje durų pusėje laukusi moteris. (Ji dejava taip tyliai, kad niekas negalėjo išgirsti.)

Kažkodėl kompozitorius paprasė svečio paskolinti raktą (gal kad išsitinktu užrašytų garsų pagristumu).

Kartais girdžiu rakinėjamas duris. Nežinau, tai kompozitorius ar svečias. Nemieg, rašau **rašteli**:

„Nuo skuboto lipimo laiptaisios kūnas švytėjo tyliais prakaito lašeliais. Kiekvienas atspindėjo po

suomet tyli.“ – „Ignoruoją mūsų namo išstatymus?“ – klausiu kaimyno. Jis kužda: „Jiems nesvarbu. Jie praradė viltį.“ Pasakoja taip tyliai, kad pagaunu tik paskirus žodžius, kažką apie atmestus jų prašymus. „Negi komendantas atmes ir mano prašymą?“ Kiekgi galiu gyventi šiame name.

– – –

Šiuo metu laiptų maketas įbesitas į kanalą, virpa tarp Venecijos bokštų (šiek tiek panašus į visus kitus miestus laiptus).

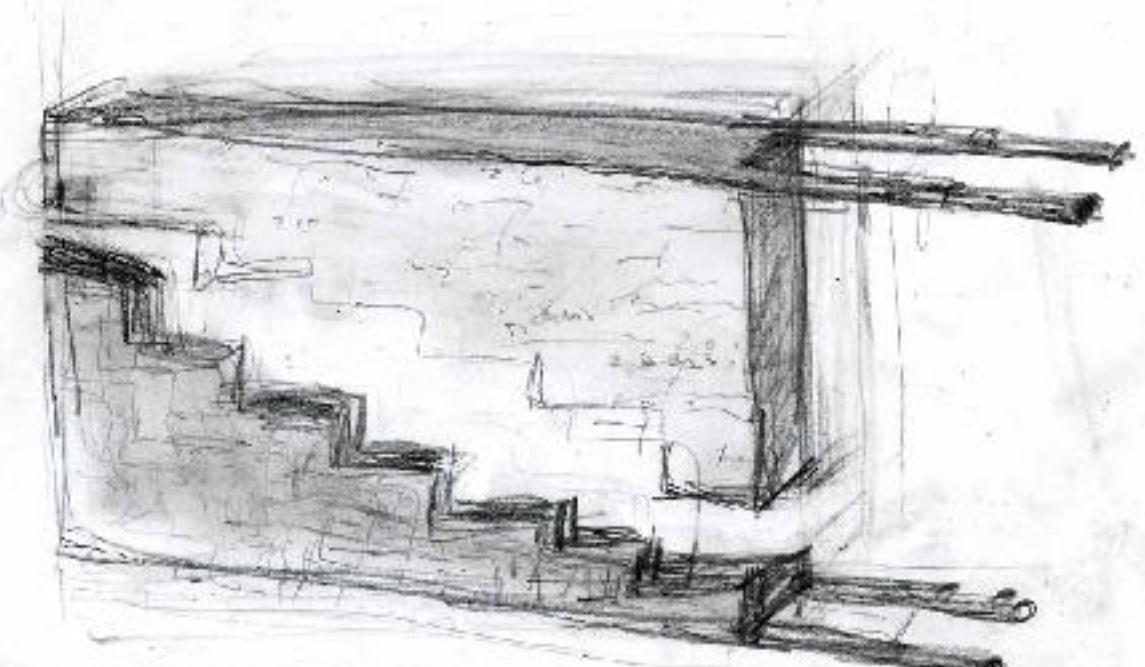
Viename jų gale dangus, kitaime – kanalo vandenys. Lipant jais nesunku iškristi į dangų.

Visgi esu sentimentalokas. (Gal gondolininkas per stipriai užvožė įrklą?) „Negi kas patikėtų, kad balyalybė taip tvirtai susijusi su tieša?“ – klausiu Jos.

Negalime užmigti. Vél klausiu: „Ar nepastebėjote – kanalų potvyniai reikalingi. Jie kaip tamsa, kuriuoje taip gerai sapnuojasi.“

Iš ryto rengiu savo nuogą kūną. Visai užsimiršęs, kur esu. Juk taip pasitaiko. Privalau būti apsirengęs. Jaučiu šioj tokij niežėjimą tarpupiščiuose. Gal tai nuo vaikštinėjimo?

Aprenginėju savo nuogą kūną. „Mylimasis, leiskite Jus nurengti.“

Pašto karvelis

Lietuvos rašytojau, kur tu?

Vienas populiausiu anekdotu šiandieninėje Garliavoje, išgyvenančioje tikrą pasipriešinimo sankcionuotam terorui prieš mažą mergaitę dramą, yra toks: „V. Žalakevičius sako: „Kodėl tu stovėjai po medžiu, kai žudė žmogų?“ – „Skaičiau „Komso-molkę.“

O man, stebinčiai visa tai, kas vyksta šiandieniniam valstybės gyvenime ir jau sunkiai įstengiančiai šypsotis pro ašaras, te sinori garsiai sušukti: „Lietuvos rašytojau, aktoriu, tapytojau, skulptoriau! Kur tu esi, kai šalia regi visiškai paminkamas vaiko teises į laisvą pasirinkimą ir asmeninį apsisprendimą, kur esi, kai regi kulminaciją pasiekus valstybės teisinį nihilizmą, be kompromisius siekius įteisinti absolucią neteisybę? Kur dingsta tavo, kaip savos tautos atstovo, pilietiškumas? Lietuvos poetai ir rašytojai visuomet buvo tiesos, žmogaus laisvės, demokratinių teisių ir humaniškumo gynėjai. Būtent jie pažadino Lietuvą, įkvėpė jai naujos dvasias XX a. šeštajame dešimtmetyje, gynė tautinius ir bendražmogiškuosius lietuvių interesus amžiaus pabaigoje. Ar jie tokie dar išliko šiandieną?

Visa, kas įvyko Garliavoje per pastaruoju ketverius metus, atvėrė siaubingą mūsų valstybės valdančių struktūrų neigalumą. Nužudytas daugiau nei 200 pareiskimų teisėsaugininkams parašės Drąsius Kedys (tuo tiki 70 proc. šalies gyventojų), trys asmenys, kaltinti pedofilija. Teisėsauga neatsakė nė į vieną šios istorijos klausimą taip, kad papras tam piliečiui neliktu jokių abejonių. Visiškai akivaizdu, kad valstybės valdžios institucijos įvairiai maskavo šiuos nusikaltimus, absolucių neištirta liko pati pedofilijos byla. Visuomenė kartkartėmis būdavo „išmetamos“ įvairios versijos, kurios reiškė ne ką kita, o nuolatinį miglos pūtimą, imituojamus tyrimus, Lietuvos piliečio nutolinimą nuo tikrujų pedofilijos bylos aspektų. Tai ne kartą savo interviu Lietuvos spaudai pabrėžė europarlamentaras Vytautas Landsbergis, apie tai daug rašė „Lietuvos žinių“ žurnalista.

Šiandien liko vienintelė pedofilijos bylos liudytoja – D. Kedžio dukrytė. Mergaitė, kuri jau penketą kartą psychologams dave parodymus ir atsakė į klausimus apie tai, ką su ja prieš kelelius metus išdarinėjo „trys vyrai“ ir kas buvo aiškiai užfiksuoja psychologinės tarnybos išvadoje: „Vaikas nelinkęs fantazuoti, nemeluojas.“ Demokratiniame Vaikų pasaulyje teisėsaugai pakaktų vienos tokios apklausos. Lietuvos „teisinei sistemai“ mažai ir penkių. Neužtektų ir penkiasdešimt, kai nenori girdeti to, kas kažkam labai neparanku. Pedofilija – vienas gėdingiausių nusikaltimų, kurių kaltasis niekada nenori pripažinti. Geriau – pakas po žeme skundžiantį. Kaip matome, ir kasa.

O mergaitė? Ji auga sauguose namuose, lanko Jonučių viduri-

nę mokyklą, kurioje turi didžiulį draugų būrių, žaidžia, piešia, mokosi. Globėjos šeimoje jaučia moralinę ir dvasinę paramą, pokštaju su pusbroliu, visų yra labai mylima ir globojama. Tačiau kažkam labai reikia, kad ji iš saugios aplinkos būtų plėste išplėsta. Gyvenime nemačiau, kad dėl kito vai ko tiek „stengtusi“ valstybinės institucijos: mažajam atsisakius bendrauti su biologine motina, darytų protu nesuvokiamą psichologinį spaudimą (kasdien – po kelias valandas trunkantys „specialistų“) įkalbinėjimai, sekiojimai po kambarius iš paskos, prievertinis dviejų šešių valandų sedējimas su Stankūnaitė ir netgi – hipnozės seansai (valandą laiko psychiatriė: „Žiūrėk man į akis: tu ramiai, rami...“).

Man tai – protu sunkiai suvokiamas brutalus svetimų įsiveržimas į asmeninį vaiko pasaulį, jo draskymas ir niekinimas dėl kažko, kas paženkliniai vien tamsos ir smurto galybe. Pasak prof. V. Landsbergio, nežmoniško požiūrio į žmogų įteisinimas, prieštaraujantis ne tik Vaiko teisių konvencijai, bet ir Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksui. Tai tamsos jėgų siautėjimas, kuriam vis vien, kad šis vaikas, išgirdės „teisėtą“ ir privalomą vykdyti nuosprendį skubos tvarka“, atleiskite, nerviškai vemia, verkia, bėga slėptis nuo savo biologinės mamos į tualetą, kur sėdi ištisas valandas, kad miega su Neringga, maldaudamas pažadėti, jog jo niekam neatiduos, baiminasi išeiti iš namų, kad kas nors per jėgą nepagrobtų ir neišgabentų nežinoma kryptimi, kur ašarų jau niekas nenušluostys. Tai nė motais atskirai Lietuvoje Kėdainių respublikai – pasak prof. V. Landsbergio, su savo teismais, prokurorais, spauda, vietiniai viršininkais. Teismo teisėjui, pagal įstatymą privalėjusiam, bet neabejotinai sąmoningai atsisakiusiam ir neleidusiam išklausyti vaiko, išgirsti tiesaus ir aiškaus jo žodžio. Nė motais Vaiko teisių apsaugos kontrolierei, nė karto neišgirdusiai mergaitės, greičiau ginancių ne vaiko, o jo motinos, galbūt pedofilų sutenerės, interesus. O kas tuomet Lietuvoje gina vaikus ir jų teises? Leiskite paklausti: ar yra dar mūsų šalyje tokia institucija?!

Mano gimtojo krašto, Garliavos, žmonės, pedagogai ir moksleiviai, inžineriai ir darbininkai, studentai, mergaitės klasės draugai ir jų tėvai, susirinkę ginti vaiko nuo neteisėto sprendimo vykdymo, siekiant susigrąžinti iš valstybės piliečių kažkokiu tamsos jėgų atimtą teisingumą, „krikštijami“ patvoriniais, usūriniais, treninginiais. Tai šimtų žmonių pažeminimas, kurį bandoma pagrįsti dvasine jų menkyste, silnaprotiškumu, visišku asmenybų nuvertinimu – tiksliai taip, kaip būdinga pokarinei kėblistinei metodikai. Deja! Ne sugnūždantį jų sąžinės balso, siekio ginti tikrą tiesą ir elementarų žmogiškumą, asmenybės

orumą ir savivertę, nejveikiantis pilietiškos pozicijos. Nenugalintis jų apsisprendimo krikščioniškai gintis malda, drastiško pasirūžimo gulti po policijos automobilių ratais, jei vaikas bus imamas prievara. Šimtų Lietuvos, ne vien Garliavos žmonių. Jau nekalbant apie tai, kad prieš šv. Kalėdas, Nauujų išvakarėse. Gražausių metų švenčių laiku. Bjauriausiai būdais sudarkant tautos dvasinę ramybę, susikaupimą, dvasinį nuskaidrėjimą. Net per šventes užtāstant teisėją N. Venckienę nesibai-giančiai pareiškimais ir spaudimu, jos paveikslą pagražinant naujomis patyčiomis ir šmeižtais. Juk kai tvirto žmogaus negalima įveikti, kas lieka – be atodairos gadinti nervus, išsekinti iki paskutinio krauso lašo, du-sinti įvairiai sąmokslais... Ką tik atsakingas Lietuvos pareigūnas, valstybės teisingumo ministras (MINISTRAS??), viešai išdėstė ištarmę, kurią vienu sakiniu galima nusakyti taip: šią globėjają, kurią laisva valia pasirinko vaikas, reikia bausti pini-ginėmis nuobaudomis (už dieną iki 1000 litų) arba patraukti bau-džiamojon atsakomybén. Man kyla klausimas: nuo kada globėjai, su kuria gyventi pasirinko vaikas, taikoma valstybės sankcionuota prievara ir kiek tokiu globėjų Lietuvoje iki šiol nu-bausta? Ar kaukėtų apsaugininkų sergstima Stankūnaitė taip pat būtų baudžiama, jei ją vaiskas būtų pasirinkęs?!

Akivaizdu, jog mūsų šalis pateko į visišką aklavietę, patiria-me tokį absurdą, iki kurio labai toli Franzo Kafkos atspindėtai re-alybei. Aš, mano mieli rašytojai, broliai lietuviai, šito negaliu iš-kentėti. O jūs? Ar jūsų literatūroje vaizduojama tikrovė kada bent iš dalies atkurs šitos dramos parametrus?

Mūsų per dvidešimtį nepri-klausomybės metų sukurta valstybė neturi svarbiausio – teisinio pamato, be kurio ji, pasak Thomo Jeffersono, yra tik plėškų gauja. Draudžianti save kritikuoti ir verčianti gerbti (už ką?) Lietuvos teisėsauga iki šiol deramai nėra ištysusi daugelio rezonansių bylų. Ar tikras, sąžiningumu ir tiesa grįstas teisinis pamatas, leidžiantis visavertiškai funkcionuoti valstybei ir joje oriai bei laisvai jaustis kiekvienam pilieciui, kada bus sukurta, jei abejingai tylėsime, apsidraudę nesi-kišimo taktilomis, kūrybinėmis svajonėmis ir pasinėrimu į „aukštesnį horizontą“, konformistiniu padėties ir statuso saugojuim ar dar nuo sovietmečio įvartytu bai-mės sloguči? Gyvenimo pavyzdžiai rodo, kad ne. Prisiminkime, kaip sako rašytoja Vidmantė Ja-sukaitytė, kad šiandienos mūsų laikrodžiai jau muša Europos laiku. Nes gali atsitikti taip, kad, per vėlai suskubus gintis, staiga paaiškės, jog jau nėra nei kaip, nei su kuo, nei ką – galime būti viską praradę. Taigi Lietuvos rašytojau – kur tu?!

Inga STEPUKONIENĖ,
literatūrologė

Šviesos angelų kelionė

Ugnė KRAULAIKYTĖ

Trečiąj advento sekmadienį, gruodžio 11 d., jaukuose ir sve-tinguose Seinų „Lietuvių na-muose“ atidaryta kauniečio skulptoriaus **Liudviko Ivaškevičiaus** darbų paroda „Šviesos angelai“. Jurgenas Macukonytės, „Lietuvių namų“ bendruomenės ir Kauno galerijos „Auks-o pjūvis“ pastangomis į Seinus atkeliavo 15 medžio skulptūrus, kurių ekspozicija veiks iki Tri-jų karalių. Tarp jų esama ir vie-no ypatingo angelo, skirto švie-siam kun. Arvydo Žygo (1958–2011) atminimui. Jo sparnuose išraižyti poetiški graikų rašytojo Nikos Kazantzakio žodžiai: „Tariau alyvmedžiui: sesuo, kalbék man apie Dievą. Ir vieną dieną alyvmedis pražydo.“

Angelų meistro L. Ivaškevičiaus rankos seno medžio gabala ms įkvėpia naują gyvybę, parverčia juos angelų ir šventųjų fi-gūromis, bareljefais, kryžiais ir koplytstulpiais. Skulptorius prisipažista, kad medienos pats niekada nėra pirkės – jos padovanavo draugai ir pažystami. Dažnai ji jau būna tarnavusi žmogaus buityje, todėl į dirbtuves patenka su tam tikromis žymėmis: nuo laiko, saulės ir lie-taus suskeldėjusia „oda“, kamie-ne užsilikusiomis vinimis ir grandinėmis, kinivarpu palik-tais randais. Skulptorius atidžiai apžiūri medžiagą, kai kuria pa-lieka, kitą „užgydo“ to paties medžio pjuvenomis. Angelų meistras stengiasi neimplantuoti naujų svetimkūnių, neklijuo-ti detalų, bet vientesame medyje atrasti visus reikiamus antropomorfinius elementus. Grandines ir įskilimus išmoningai pa-naudoja kaip duotybę, dovanotą gamtos arba ankstesnio žmogaus prisilietimo. Tokios deta-lės diktuoja, kuo senas medis skulptoriaus padedamas gali at-gimti: grandinės įkvėpia šv. Pauliaus figūrą, kamieno linkiai pasufleroja šv. Petro siluetą, nupjauta šaka gyvybės medžio centre parodo koplytėlės vietą. Tokiu būdu organiškai susipina žmogaus rankų darbas ir gamtiskoji autentika – sutrūkės kamie-nas peraugą į liemenį, skulptoriaus rankos apnuogina sparnus, ir taip išsirita senos koplyčios angelas.

Viskas prasidėjo prieš dauge-li metų nuo medinio rūpintojėlio: „Vaikystėje paslapcia pie-sdavau tévų svečius, užaugęs ko-pijuodavau dailininkų kūrinius, bet, kad tapsiu menininku, o juo labiau skulptoriumi, negalvo-jau. Tačiau kartą sumaniau nu-sidrožti rūpintojėli. Nuėjau į mišką, išsipljoviau nudžiūvusių beržo šaką ir padariau skulptūrą. Gal ir nebuvu labai vykusi, bet pajutau, kad galiu drožti. Toliau laukė antra, trečia, ket-virta, kol galiausiai nusprendžiau atsidėti vien šiai veiklai. Teigiamas profesionalių menininkų įvertinimas dar labiau pa-

drąsino“, – prisipažista skulpto-rius.

Pirmąsyk L. Ivaškevičiaus darbai meno mylėtojams prista-tyti 1996-aisiais „Archyvo“ ga-lerijoje Kaune. Po dvejų metų (1998) Panevėžyje vyko pirmoji personalinė autorius paroda. Šiuo metu jo parodų kraitėje – maždaug šešios dešimtys ekspo-zicių Lietuvoje bei užsienyje (iš jų svarbesnės – 2010 m. Lat-vijoje veikusi paroda „Šviesa, kuri nušviečia kiekvieną sielą“ bei 2006 m. kalėdinė paroda Da-nijoje).

L. Ivaškevičius beveik metus gyveno Danijoje, ten kūrė, mo-kėsi ir rengė parodas. Jis yra menininkų grupės „Archyvas“ narys. Šią grupę sudaro įvairių sri-čių (skulptūros, keramikos ir fotografių) meno atstovai, ku-riuos vienija domėjimasis bal-tiškaja kultūra, etnologija bei krikščioniškosiomis vertybėmis. L. Ivaškevičius jau keletą metų aktyviai dalyvauja ir ka-talikų dailininkų parodoje „Gloria Deo“.

Atminimo programos baigtos.

Apie Miloszą ir Holokaustą

šiemet kalbėsime mažiau

Andrius JAKUČIŪNAS

Valstybiname Vilniaus Gaono žydų muziejuje prieš pat Naujuosius atidaryta žinomo litvakų dailininko Samuelio Bakos paroda „Samuelis Bakas. Gyvenimo stotys“. VVGŽM Tolerancijos centre eksponuojami 37 kūriniai – daugiausia aliejinės tapybos drobės – atskleidžia dailininko kūrybos raidą, geografines gyvenimo stotis nuo vaikystės Vilniuje iki šių dienų – nuo 1946-ųjų iki paskutinio „Adomo ir Ievos“ ciklo. Naujausi darbai atrinkti iš dailininko studijos Jungtinėse Valstijose. Išskirtinis jo kūrybos motyvas – kriausės.

Nors gyvenimo audrų blaškytas menininkas tvirtina, kad jo šaknys yra lagamine, paveiksluose galima aptikti daug vaikytės miesto vaizdų. „Dailininkas išgyvено įvairius kūrybos periodus, bet jis visą laiką lydėjo vienaip ar kitaip transformuotas Vilniaus motyvas“, – tarsi bandydamas paneigti plačiai tarp menotyrininkų paplitusią nuomonę, kad pasukęs į simbolinį surrealizmą S. Bakas yra kitoks nei jo kartos litvakų menininkai, pastebi Vilniaus Gaono žydų muziejaus direktorius Markas Zingeris.

Siaip ar taip, pasaulinio garso menininkas, surengės daugiau kaip 60 parodų muziejuose ir galerijose visame pasaulyje, liko beveik nežinomas savo gimtajame krašte iki trečiojo tūkstantmečio pradžios, kai Vilniuje buvo atidaryta jo paroda „Sugrįžimas“.

Gimės Vilniuje 1933 m. dailininkas sau-gai ir laimingai augo didelėje žydų šeimoje. Ji gyveno pačiame miesto centre (Vilniaus g. 3). Kai Samui buvo 3 metai, giminaitis menininkas Arnoldas Adelis pastebėjo nepaprastus berniu talentus ir skatinėtės visais būdais remti jo pomėgį, ir jie tai darė. Net žiauriai, tragiškais nacių okupacijos metais, kai dauguma šeimos narių buvo nužudyti Paneriuose, gete, Samuelio tėvai ir žydų intelektualai (A. Sutkaveris, S. Kačerginskis) sugebėjo aprūpinti aštuonmetį popieriumi, pieštukais, akvarele ir kitomis medžiagomis.

Pirmą kartą jo darbai drauge su kitų, susaugusį žydų menininkų kūriniais parodyti gete 1942–aisiais, į juos žiūréta kaip į vilties, geresnės ateities simbolį. Tačiau tokios ateities dar nebuvo matyti. Likvidavus getą išgyvenusieji, iškaitant ir S. Baką bei jo tėvus, buvo gabenami į darbo stovyklą. Tėvai sugebėjo nuslėpti savo sūnų per akciją prieš vaikus. Kiekviena papildoma minutė stovykloje reiškė didesnį pavoją Samueliui. Tėvas ikišo sūnų į sceno maišą ir taip padėjo jam pabėgti, išvengti mirties.

Samuelis skolingas dėl savo gyvybės trims kilniems asmenims: Marijai Mikulskai, Juozui Stakauskui ir Valdui Žemaičiui, kurie jam suteikė slėptuvę keliems mėnesiams Bernardinų bažnyčios archyvuose. Slėpdami jį ir kitus šie žmonės rizikavo savo gyvybėmis. Nuo 1945 m. S. Bakas gyveno perkelyjus asmenų stovykloje Vokietijoje. 1948 m. emigravo į Izraelį, vėliau gyveno Prancūzijoje, Italijoje, Šveicarijoje. 1993 m. dailininkas iškūrė Vestone, Masačusets valstijoje, JAV.

„Dailė man primena aistringą meilę, glaudę ryšį su dažų tūbelėmis, teptukais, palečių peiliais, skėstanti terpentino ir aliejinių dažų kvapuose. Begalinės valandos, kurias praleidžiu studijoje, padeda atrasti daugia-lypę mano tapybos tikrovę“, – sako dailininkas.

Jaudinančią S. Bakos sveikinimo kalbą ketvirtadienį, per parodos atidarymą, skaitė ilgametis dailininko draugas Rimantas Stankevičius. „Sie paveikslai kyla iš mano vaizduotės gelmių, o jų kūrybos procesas nuolat kinta ir apima nesiliaujančias prasmės ir formos paeškas. Juose nenumaldomai išryš-

kėja pasaulio prigimtis, mūsų žmogiškosios būsenos trapumas, siekis „atitaisyti“ tai, kas padaryta, – raše 78-erių metų dailininkas. – Tai, kad šie paveikslai yra Vilniuje, yra mano dėkingumo išraiška tiems nepaprastiemis mano gyvenimo didvyriams – Juozui Stakauskui, Marijai Mikulskai, Vladui Žemaičiui, tiems teisuoliams krikščionims, kurie siaubo ir naikinimo laikais rizikavo savo gyvybe, kad išsaugotų manają. Savo meną skiriu viisiems geriem žmonėms, kurie kovoja su rasizmu ir netolerancija. Tiems, kurie bandė išrauti su šaknimis tą nenusakomą blogą, kurį mes, žmonės, gebame daryti savo broliams ir seserims.“

Ši S. Bakos paroda yra 2011 m. LR Vyriausybės „Holokausto aukomis tapusių Lietuvos gyventojų atminimo metų minėjimo 2011 metais priemonių“ programos baigiamasis renginys. Pasak VVGŽM direktoriaus M. Zingerio, „iš Bostono atkeliaus S. Bakos kūrybinio paveldo dalis taps svarbiu būsimu Litvakų kultūros ir dailės centro akcentu“.

Prieš pat Naujuosius baigėsi ir rašytojo, Nobelio premijos laureato Czeslawo Miloszo metų Lietuvoje kultūrinė programa. Finaliniu jos akordu tapo ketvirtadienio vakarą parodyta naujo lietuviško dokumentinio filmo „Czeslawo Miloszo amžius“ premiera. Režisierius Juozas Javačio filme siekta atskleisti Cz. Miloszo gyvenimo bei kūrybos sluoksnius – pirmuosius reginius gimtuojuose Šeteniuose (Kėdainių r.), studijas

Tolerancijos centro nuotrauka

In memoriam

ALĖ RŪTA

(1915 11 16 – 2011 12 31)

Lietuvos rašytojų sąjunga su liūdesiu praneša, kad 2011 m. gruodžio 31 d., eida-ma devyniasdešimt septintuosius metus, Santa Monikoje, Kalifornijoje, mirė viena žymiausių šiandienos lietuvių išeivijos rašytojų, poetė, prozininkė, vertėja, JAV lie-tuvėnų visuomenės ir kultūros veikėja, Lie-tuvos rašytojų sąjungos narė Alė Rūta.

Alė Rūta (tikroji pavardė – Elena Viktorija Nakaitė-Arbienė) gimė 1915 m. lapkričio 16 d. Petrograde, Rusijoje. Po Pirmojo pasaulinio karo su tėvais grįžusi į Lietuvą, mokėsi Rokiškio gimnazijoje, pradėjo studijuoti Vytauto Didžiojo universitete Kau-ne, 1937 m. baigė Klaipėdos pedagoginį institutą, mokytojavo. Pradėjusi studijuoti literatūrą Kauno universitete, vėliau studijas tęsė ir 1943 m. baigė Vilniuje. Pir-muosius kūrinėlius publikavo dar mokydamasi gimnazijoje, vėliau bendradarbia-vio žurnaluose „Naujoji vaidlitė“, „Naujoji Romuva“. 1944 m. turėjo pasitraukti iš Lietuvos. Trumpai studijavo Vienos universitete, paskui persikelė į Vokietiją. Ten išleido pirmąsias knygas – poezijos ir no-velių rinkinius „Be tavęs“ (1946) bei „Li-kimo keliu“ (1947). 1948 m. persikelė į JAV, apsigyveno Los Andžele, Santa Monikoje. Išeivijoje rašytoja aktyviai reiškėsi Lietuvių bendruomenėje, buvo jos tarybos narė, priklausė Lietuvių rašytojų draugijai, ilgą laiką dirbo jos valdybos sekretore. Kaip darbštė apžvalgininkė ir organizatorė Alė Rūta talkino daugeliui išeivijos spaudos leidinių bei kultūrinių sambūrių.

Alės Rūtos plunksnai priklauso gausus ir vertingas literatūrinis palikimas, kone trys dešimtys įvairaus žanro leidinių – po-ezijos, novelių rinkinių, apysakų, keturiolika romanų, kelionių įspūdžių, prisiminimų knygų, draminių kūrinų vaikams. Romanų cikle „Didžioji meilė“ rašytoja pa-teikė plačią Lietuvos istorijos panoramą: valstybės susidarymas („Žvaigždė viršum girių“, „Priesaika“), neprilausomybės lai-kotarpi gyvenimas („Motinos rankos“), sovietinės okupacijos pradžia („Broliai“). Romanuose „Keliai į laisvę“, „Vieniši pa-sauliai“, trilogijoje „Išstumtų dalia“ – „Pirmieji svetur“, „Daigynas“ ir „Skamba tolumoje“ – parodyta lietuvių išeivijų kas-dienybė, tėvų ir vaikų psichologiniai kon-flikta. Daugelis Alės Rūtos kūriniai sulau-kė palankių vertinimų bei svariausią išeivijos literatūrinį premijų, tarp juų ir pas-kuatinis, 2000 m. Lietuvos rašytojų sąjungos išleistas romanas „Varginos tėvynės vaikai“, apdovanotas Lietuvių rašytojų draugijos premija. 2010 m. Lietuvos pasi-rodė rašytojos iliustruotų prisiminimų knyga „Skleriai“. Eleginių minčių rinkinys „Tyloj kalbėsi“ išleistas anglų ir lietuvių kalbomis, o ji pati iš prancūzų kalbos išvertė G. Flau-berto romaną „Ponia Bovary“ (1995).

Už nuopelnus 2006 m. rašytoja buvo ap-dovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

Lietuvos rašytojų sąjunga

6 d., penktadienį, 17 val.

Rašytojų klube (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – Lietu-

vos rašytojų sąjungos pre-

mijos laureato pagerbimo

vakaras. Programoje dalyvaus rašytojai

Marius Burokas, Vytautas Deksnys, An-

druius Jakučiūnas, Giedrė Kazlauskaitė,

literatūrologė habil. dr. Jūratė Sprindytė,

leidyklos „Tytu alba“ redaktorė Eglė Biels-

kytė, literatūros kritikas Virginijus Gasil-

lūnas. Vakaro vedėjas – Lietuvos rašyto-

jų sąjungos pirmininkas, poetas Antanas

A. Jonynas.

10 d., antradienį, 17.30 val. rašytojo

Rimanto Šavelio jubiliejinius vakaras. Pro-

gramoje dalyvaus rašytojai R. Šavelis, Al-

ma Karosaitė, Romas Sadauskas, literatū-

ros kritikas Valentinas Sventickas, aktori-

ius Vladas Radvilavičius. Vakaro vedė-

jas – literatūrologas prof. Petras Bražė-

nas.

Informacija tel. (8 5) 2629627, el. p. ra-sytojuklubas@ava.lt.

Kauno karuselė

Gruodžio 29 d. Kauno miesto tarybos nariai nutarė Bernardo Brazdžionio literatūros premija pagerbti rašytojai Petrą Palilionį už knygą „Tautos šauklio balsai“. „Apdovanojimas buvo skirtas lietuviybės, giminės kultūros, pilietiškumo tradicijas tėsinčiam Lietuvos autorui už nauju pastarųjų dvejų metų aukšto profesinio lygio knygą“, – teigė O. N. Rudgalvičienė. Knygoje surinkta išsami medžiaga apie lietuvių klasiko B. Brazdžionio gyvenimą emigracijoje, kūrybą, rysius su Lietuva ir viešnages giminėje. B. Brazdžionio literatūros premiją šiai metais pretendavo gauti trys autoriai. P. Palilionis, poetas, eseistas, vertėjas, šiuo metu yra Kauno meno kūrėjų asociacijos pirmmininkas. 2009 m. rašytojas apdovanotas Kauno miesto savivaldybės kultūros ir meno premija už reikšmingą veiklą literatūros srityje. 2010 m. – Kauno apskrities viršininko Garbės ženklu.

Viešoji įstaiga „Vieno aktoriaus teatras“ išleido naują albumų seriją „Dedikacijos“. „Šventmarė“ – dvejų kompaktinių plokštelių rinkinys, skirtas Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės 125-osioms gimimo metinėms ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio mirties

100-mečiui. Plokšteliėse aktorė Lucija Zorūbaitė skaito S. Čiurlionienės-Kymantaitės apysakos „Šventmarė“ fragmentus, pianistas Rokas Zubovas skambina M. K. Čiurlionio kūrinius fortepijonu.

Dar vienas „Dedikacijų“ serijos albumas – aktoriaus ir poeto Kęstučio Genio (1928–1996) atminimui skirta kompaktinė plokšteliė „Dialogai“. Šie metai – jau penkioliktasis, kai Atgimimo himno „Pabudome ir kelkime!“ teksto autorius išsiši Petrašiūnų kapinių panteone... Archyviname kompaktinės plokštelių išraše, atrinktame iš daugiau nei dvidešimties garsausių (jas projekto vadovui Sigutuiu Jačėnu perklaustyti ir perkelti į skaitmeninę laikmeną leido vyro atminimo sergėtoja Aleksandra Genienė), – autorius kreipimasis į klausytojus ir 1992 m. rugpjūtį įskaityti eilėraščiai. Kompaktinė plokšteliė, kurioje savo eilėraščius skaito K. Genės, išleidžiama pirmą kartą. Tikimės, kad pačiu laiku, kai dar yra galimybė (ir net būtinybė) visiems ir kiekvienam asmeniškai, praejus daugiau nei dviem dešimtmeciams, pasikalbėti su savimi ir atsakyti į geliančius klausimus: ar tai, kas mus vienijo Atgimimo ir Sajūdžio metais, mums dar yra vertybė? Kodėl Tėvynėje nebemiela gyventi? Kodėl lietuviškas žodis nuvertintas, kodėl juo, ištartu net iš aukščiausiu valstybės tribūnų, nebegalime pasitikėti? Kas atsitiko?

Sausio 12 d. 17 val. Kauno valstybinio

dramos teatro Mažojoje salėje numatomas pristatyti visas projekto DEDIKACIJOS.LT 2011 kompaktines plokštės.

Kauno valstybiniam dramos teatrui 91-erių metų sukakties proga vieną vertingiausių vienoje teatro istorijoje dovanų padovanojo Lietuvos fotomenininkų sajungos Kauno skyrius. Teatrui perduotas atsitiklinai išsaugotas ilgamečio jo fotografo Augustino Pajarsko darbų archyvas. Didžiosios salės fojė atidaryta teatro „auksos amžiaus“ nuotraukų paroda, kuriai A. Pajarsko nuotraukų atspaudus paskolinė Kauno apskrities viešoji biblioteka.

Gruodžio 20-ąją naujojoje Rūtos salėje vykusiame šventiniame teatro gimtadienio renginyje Lietuvos fotomenininkų sajungos Kauno skyrius, atstovaujamas pirmininko Gintaro Česonio ir ilgus dešimtmecius sajungai vadovavusio Aleksandro Maciūsko, neatlyginamai teatro globai perdavė A. Pajarsko fotografijos archyvus, kuriuose sukaupės Kauno valstybinio dramos teatro „auksos amžiaus“ akimirkos su visais tų šviesių momentų kūrėjais – Kauno scenoje vaidinusiais ar režisavusiais nuo praėjusio amžiaus septintojo dešimtmecio.

Vieni vertingiausių darbų A. Pajarsko archyve – Juozo Grušo dramos „Barbora Radvilaite“ generalinės repeticijos nuotraukos.

Po šios repeticijos cenzūra spektaklį kupiūravo, tame neleista rodyti Aušros vartų Marijos paveikslą kopijos. A. Pajarsko nuotraukose spektaklis toks, koks buvo sumanytas.

A. Pajarsko 1966–1979 m. fotonegatyvų archyvas išsaugotas tik atsikiltinai. 2005 m. ji šiukslių konteineryje pastebėjo ir Fotomenininkų sajungos Kauno skyriui perdavė fotografas Juozas Karazinas.

Kauno miesto muziejui padovanotas carinės Rusijos himno „Dieve, sergēk carą“ autorius Aleksejaus Lvovo, gyvenusio, mirusio ir palaidoto Pažaislio vienuolyne šventoriuje, portretas. A. Lvovas kūrė bažnytinius, kamerinius kūrinius, komiškas operas, romansus. Jo namai Sankt Peterburge buvo žinomi kaip vienos geriausių XIX a. pirmosios pusės muzikos salonų. 1833 m. caro pageidavimu A. Lvovas sukurė naujają Rusijos himną. O 1861 m., nusilpus sveikatai, atvyko į Lietuvą. Nors paskutinius devynius savo gyvenimo metus smulkiniams, kompozitorius bei kariškis praleido Romanių dvare, jo atvaizdas Lietuvoje iki šiol nebuvo žinomas. Ji Maskvos Vasilijaus Tropinino muziejuje netikėtai aptiko kaunietis gidas Chaimas Bargmanas kartu su Kauno rusų kultūros centro „Mokslas – sviesa“ nariu Anatolijumi Čukovu. Taip Kaune atsidūrė dvi portreto kopijos – Kauno miesto muziejuje bei Pažaislio vienuolyne.

„Nemunas“ rekomenduoja

Kitokio kino klube – „Irina Palm“

Gediminas JANKAUSKAS

Antradienė, sausio 10 d., Kitokio kino klube žiūrėsime komišką dramą „Irina Palm“, kurios autorai apie labai dramatiškus dalykus kalba ekscentriškos tragikomedijos intonacijomis.

Ne kartą matėme jaudinančių filmų apie žmones, kuriuos prislegia staiga užgriuvusi senatvė. Be ašarų akyse dažniausiai tokius istorijų neįmanoma žiūrėti. Bet kartais pasitaiko išimčių, liudijančių, kad senatvė nėra tokia jau tragiska bėda, o kaip tik – amžius, kai galima ryžtingai keisti gyvenimo būdą ir netgi užsiimti gana pelningu verslu.

Štai 2000 m. britų komedijoje „Verslo planas pagal poną Greis“ į tobulesnį pasaulį palydėjusi karštai mylimą vyra pagyvenusi moteris sužinojo, kad jos puošni

būstinė ir širdžiai miela orchidėjų oranžerija seniai praskolintos. Tačiau, užuot verkšenusi dėl savo nelaimių, ponai Greis ryžtinai jas įveikia. Ir pradeda nuo radikalų reformų orchidėjų darželyje. Geriem žmonėm patarus ji nusprendžia, kad kur kas geriau auginti kanapės, iš kurių, kaip žinia, ir gaminama dabar vis labiau plintanti „žolytė“.

Iš tokios į anekdotą panašios istorijos britai sugebėjo padaryti puikią „žmogušką komediją“, verčiančią atlaidžiai sypsotis ir džiaugtis kartu su herojais, randančiais jėgų net ir sudėtingoje situacijoje neprarasti gyvenimo geismo.

Panašias mintis žadina ir „Irina Palm“. Filmo herojė, penkiasdešimtmetė našlė Megė, vis dar ištikima savo mirusiam vyru. Bet jai žūtbūt reikia pinigų sumokėti

už sergančio anūko gydymą. Sugaiusis nemažai laiko tuščioms darbo paieškoms kartą Londono prastos reputacijos Soho rajone. Megė pamato skelbimą prie įstangos „Sexy World“. Pernelyg naiši, kad suprastų, ką daro, jি drąsiai žengia vidūn, o ciniškas savininkas Mikis pasiūlo moteriai darbą. Taip naujoji darbuotoja Megė, pasivadinusi Irina Palm, ima tenkinti anoniminius klientus iki šiol dar kine nematyti būdu ir netrukus tampa tikra seksualinių paslaugų pažiba.

Tik nesitikėkite pamatyti nėšvankių pornografinių vaizdų! Filmas nepaprastai skaistus, kokia yra ir ši nuostabi ponai Megė. Supradasmas situacijos pikantiškumą ir nenoredamas nusiristi į farso lankas režisierius Samas Garbarskis ilgai ieškojo pagrindinio vaidmens atlikėjus. Kai kurios garsios aktorių atsisakė pasiūlymo filmuoti, manydamos, kad toks vaidmuo gali pakenkti jų karjeroms. Galiausiai režisierius angažavo britų roko ikona vadina Marianne Faithfull ir tikrai napsiriko.

Savaitgalis prie televizoriaus

Išsilaisvinkime nuo televizijos

Gediminas JANKAUSKAS

Skaitydami vieną knygas nesunkiai įsivaizduojame jų įvykius ir heirojus ekrane. O mėgaudamiesi kitaip literatūriniais tekstais suvokiamo, kad juos, ko gero, paversti kongenialiai vaizdais nepavyks. Ypač jei knygoje tobulai pertekliai subtiliausios metaforis – rafinuoti emocijų pustonių ar efemeriski aromatai... Štai kodėl dar neturime filmų, adekvacių Marcelio Prousto ar Vladimiro Nabokovo šebevrams, o kiekviena jų kūrinių ekranizacija tėra kompromisių ir nuostolių pavyzdys. Malonesnių išimčių ne tiek jau daug.

Pagal Patricko Susskindo romana sukurta filmas „Kvepalai. Viešo žudiko istorija“ (penktadienis, 21.30 val., Lietuvos ryto TV) artėja prie „idealios vizualizacijos“ kanoно. Puikiai žinodamas, kad dar nebylaus kino laikais filmų kūrėjai garsus ir kvapus sugebėdavo išreikšti

vaizdais, jaunas režisierius Tomas Tykweris daugiausia dėmesio skiria atmosferai kurti. „Filmo estetika slogi, nes jo centre – tamši figūra. Mes orientavomės į tokius tapytojus kaip Caravaggio, Josephas Wrightas, Rembrandtas, kurių drobėse tamša apšviečiama vos keliais šviesos šaltinių“, – teigia režisierius.

Veiksmas rutuliojasi Prancūzijoje XVIII a. viduryje. Vaikiną Žaną Batistą Grenujį gamta apdovanojo reitu gebėjimu jausti subtiliausius kvapų niuansus. Si Dievo dovana leidžia vaikinui gausinti nepakartojamų aromatų kolekciją, bet tampa ir tikru prakeikimu. Norėdamas surukti dar ne-regėtą aistrą žadinančius kvepalus Grenujis desperasiškai žudo jaunas merginą, o jų kūnų aromatus paverčia kvapniaisiais aliejais.

Po romantinės dramos „Purviniai šokiai“ (šeštadienis, 23.00 val., TV3) net didžiausiai storapédžiai susuko iš šokių kursus, o populiariausiu šokiui

(dar iki makarenos) tapo ugningoji mamba. Septyniolikmetė Frense, paklusni gerų tėvų dukrelė, atostogų metu užsuka į šokių salę ir iš karto įsimylį instruktorių Džonį Kastlą. Višos merginos dėl jo kraustosi iš proto, tačiau pasiseka, be abejø, tik Frensei. Būtent jai Džonis suteikia laimę būti savo nauja partnere. Žinoma, tėvai bando priešintis tokiai „purvinų šokių“ madai, bet kas gi patsys jų argumentų. Jaunystė visuomet teisi!

Režisierius Woody Alleno filmą „Kasandros prakeiksmas“ (šeštadienis, 23.55 val., LRT) galima nagrafinėti net biblinės istorijos apie Kainą ir Abelį kontekste. Tiesa, veiksmas rutuliojasi ne priešvaniais laikais, ir broliai gyvena ne Rojaus sode, o dabartiniame Londone. Janą ir Terį vienija nuo vaikystės puoselėjama svajonė kada nors turėti nuosavą jachtą. Ir abi reikia pinigų. Broliams padėti sutinka turtingas giminaitis iš tolimosios Kalifornijos. Bet

dėdė Howardas mainais paprašo paslaugos – nužudyti jam skersai kelią stovintį konkurentą.

Komiška melodrama „Bučinys“ (šeštadienis, 1.00 val., TV3) pasakoją mielą istoriją apie du sutrikusius, vienišus žmones, kurie susitinka viisiškai atsitiklinai, bet suteikia vieną kitam šilumos, užuojautos ir vilčies. Nuo tos dienos, kai Džuditą padaliko jos vyras, moteris leidžia prisiminimams ir fantazijoms valdyti jos gyvenimą. Daug metų vaidinusi tobulą žmoną toli gražu neidealinai su tuočtinii, dabar ji tarsi šoko ištikta. Depresija vis labiau aštrina konfliktą su realybe. Nežinia, kuo tai būtų pasibaigę, jeigu vieną gražią dievą ji nebūtų susipažinusi su paprasčiau liftininku Patu. O toliau viskas kaip toj dainoj: „Štai ir susitiko dvi vienatvės...“

Sekmadienio vakara per LRT rodomo vokiško filmo „Išsilaisvinkime nuo televizijos“ pavadinimas gali pretenduoti į šukį, kuris suburtų kur kas daugiau žmonių nei bet kokios politinės partijos lozangas. Filmo diagnozė universalė: šiuolaiki

ne televizija meluoja, manipuliuoja ir fabrikuoja gyvenimo iliuziją. Mistinišiai metodais skaičiuojamų reitingų viršūnėse karaliauja reto kvailumo laidos ir įvairiausi realybės šou. Gausiai reklamuojami dalyviai tampa galingo verslo marijanėmis, o jų autorai kraunasi milžiniškas pajamas iš reklamos ir siunčiamų sms žinučių. Bet kas atsitiktų, jei susigedės dėl savo profesijos amoraluomo ambicingas TV producūseris iškintų vadovus geriausiu laikui rodyti intelektualių laidą?

Veiksmo kino mėgėjams patiks trileris „Sakalo akis“ (sekmadienis, 22.30 val., TV3), kuriamo pagrindiniu heroju Džerio Šo ir Reičel Holoman gyvenimai akimirkniu pasikeičia, kai į jų mobiliosius telefonus paskambina nepažįstama moteris. Toliau bus dar baisiau – šūviai, sprogimai, FTB tardymai, o abi visiškai susipainiojusios rafinuoto šantažo augos bus planingai stumiamos į žiaurus nusikaltimo pinkles.

Dar vienas trileris „Mirtina tyla“ (sekmadienis, 23.25 val., LNK) prasideja kaip tikra melodrama. Gražuolė Helen sutinka jauną žavų vaikiną Džeksoną Baringą, išteka už jo, laukiasi kūdikio ir tikisi laimingos ateities su mylimuoju. Tačiau gražios iliuzijos ima sklaidytis, vos tik jau navedžiai apsilanko Džeksono gimtajame Kilronane, kur sename dvare po paslaptingos savo vyro mirties gyvena jaunuolio motina.